

RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 37 (19).**

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. — 2. Juhatuse teadaanne kohtuministri ettepaneku kohta rkl. E. Jonas'e wahiallawõtmise asjus. — 3. Läbirääkimised siseministri seletuste puhul arupärimiste peale: a) noorproletaarlaste ühingu sulgumise asjus; b) Riigikogu Kommunistilise Töölisterühma liigete J. Allikso, J. Wanja, Juhana Soansi ja J. Santa isiku ja kodukolde puutumatuserikkumise ja sama rühma ruumide läbiotsimise asjus; c) koosolekute ja streikide keelu kohta; d) Tallinna linnawolikogu Kommunistilise Töölisterühma ja Tallinna ametiühisuste kesknõukogu juhatus e arreteerimise kohta. — 4. Koosoleku lõpetamine.

Riigikogu koosolek 12. mail 1921 a. kell 10 homm. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 74 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab abiesimees A. Kerem.

• Sekretääri kohal sekretäär A. Tupits, pärast abisekretäär W. Pezold.

Walitsuse lauas: põllutöominister B. Rostfeldt ja sõjaminister J. Soots, hiljem ilmuwad riigiwanem K. Päts ja rahaminister G. Westel.

Koosolek algab kell 10.20 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja A. Kerem: Tänane päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud. Peale selle on mul juhatus e poolt ette panna, et päewakorda täiendatakse Wabariigi Walitsuse wastusega järgmiste küsimiste peale: 1) E. I. S. T. P. Riigikogu rühma küsimine Luunja ja Tammistu mõisade asjus, 2) E. I. S. T. P. Riigikogu rühma küsimine söödisolewate maade kohta, 3) Riigikogu liigete J. Jansi ja L. Johanson'i küsimine põllutöoministrile Luunja mõisa tööliste ülesütlemise asjus, 4) E. I. S. T. P. Riigikogu rühma küsimine Polli mõisamaade jagamise asjus, 5) Riigikogu liikme M. Martna küsimine Wabariigi Walitsusele ministeeriumide juures tegewuses olewate statistika osakondade tööde awaldamise kohta. Juhatus e poolt on ettepanek tehtud neid wastuseid päewakorda punkt II alla asetada. Peale selle on juhatus e poolt Riigikogule teada anda, et eile õhtul peale juhatus e koosolekut juhatus e nimele sisse on tulnud Kommunistilise Töölise Partei Riigikogu rühma poolt küsimine siseministrile. Selle küsimise sisu on aga sarnane, et Riigikogu kantselei ei ole seda ilma juhatus e loata otsekohe mitte paljun-

danud. Täna hommikul on üksikud juhatus e liikmed selle küsimisega tutvunenud ja on otsusele tulnud, et siin sarnaseid asju käsitatakse, mida harilikult kohtu praksise juures kinniste uste taga arutatakse. Et juhatus täna terwes koosseisus kokku tulla ei saanud, et seisukohta wõtta, siis ei saa seda küsimist mitte päewakorda wõtta, enne kui juhatus teda oma koosolekul läbi on arutanud.

Rkl. J. Allikso (kom.): Ma teen ettepaneku seda küsimist siseministrile täna päewakorda wõtta. Kui juhatus on seda ära näinud, et seda küsimist ainult kinniste uste taga wõib arutada, siis pean mina üttelema, et see tegu on awalikkuse ees sündinud ja sellepärast ei ole mitte üle arune, kui teda ka awalikkuse ees saab arutatud. Sellepärast teen ettepaneku, seda küsimist täna tingimata arutusele wõtta.

Juhataja A. Kerem: Ma juhin rkl. herra Allikso tähelpanu selle peale, et mina ei ole mitte rääkinud, et sarnasele seisukohale on juhatus asunud; see on ainult üksikute juhatus e liigete seisukoht, kuna terve juhatus pole mitte kokku tulla saanud. Enam täiendusi päewakorra kohta ei tehta; järjekorra muutmisi ette ei panda. Ma asun hääletamisele. Ma palun neid Riigikogu liikmeid, kes on juhatus e ettepaneku poolt, et teise päewakorra-punkti alla wõtta Wabariigi Walitsuse wastamised küsimiste peale, käed üles tõsta. (Hääletatakse.) Wastu ei ole keegi. See ettepanek on wastu wõetud. Peale selle on rkl. Allikso poolt ettepanek tehtud Kommunistilise Töölise Partei Riigikogu rühma küsimist siseministrile täna päewakorda wõtta. Kuna aga meil kodukorra järele küsimised, enne kui nad päewakorda wõetakse, peawad paljundatud ja Riigikogu liigetele wälja jagatud saama, siis ei saaks Riigikogu seda küsimist päewakorda wõtta.

2. Juhatuse teadaanne kohtuministri ettepaneku kohta rkl. E. Jonas'e wahi-allowõtmise asjus.

Peale selle on juhatuse poolt teada anda, et kohtuministri ettepanek rkl. Jonas'e wahi-allowõtmise asjus on juhatuse poolt koosseisukomisjoni antud. Päewakord on kindlaks määratud ja Riigikogu läheb 1. päewakorrapunkti juure üle, see on läbirääkimiste jätkamine minewal koosolekul poolelijäänud arupärimiste puhul. Kõneleajatena on üles kirjutanud rkl. herrad Abramson, Hansen, Liigand ja Piiskar. Sõna on järjekorras rkl. Abramson'il. (Wahelhüüe pehmelalt poolt: Abramson puudub.) Sõna on rkl. Hansen'il.

3. Läbirääkimised siseministri seletuse puhul nelja arupärimise peale.

Rkl. A. Hansen (is.): Herra siseminister tahtis oma wastusekõnes väljendada, nagu oleks kõik korras, nagu ei oleks üleüldse midagi juhtunud, nagu oleks kõik, mis juhtunud, seadusepärane jne. jne. Herra siseminister oma kõnes rääkis siin agressiivsest kommunismist ning püüdis selgeks teha, et waadake, kui ei oleks mitte seda agressiivset kommunismi, siis oleks kõigil kodanikkudel võimalus rahulikult elada ja siis ei oleks ka töolisteklassil mingisuguseid muresid ja raskusi. Mina igatahes ei kahtle selle juures, et töolisteklassi teadlikum osa sellest väga hästi aru saab, mida selle all mõisteti ja mida herra siseminister mõista anda tahtis. Meie näeme, et kodanlus juba wanadel õndsatel aegadel läinud minewikus armastas töolisteklassile öelda, et waadake, olge teie waiksed ja taltsad ja ärge nõudke midagi ega ärge hakake oma nõudmist wägiwallaga läbi wiima, siis on kõik korras ja meie siis teie ühinemise ega liikumise võimalust ei takista ning ei ole teie wastu karmid jne. Ma ei taha selle juures pikalt peatama hakata, waid peatan õieti selle seletuse juures, mida tuleks õieti näha selle agressiivse kommunismi all meie demokraatlisel riigis. Omal ajal, kui Päts ja Einbund walitsema hakkasid, peale Riigikogu walimisi, siis rõhutasid nemad oma walitsemise programmis, et üheks tähtsamaks walitsemise alaks saab olema niisugust poliitikat teostada, mis klasside wahekordi pehmedaks. Meil oli selle pehendamise kohta kindel arusaamine. Meie jäime täie õigusega ootama, millal õieti hakatakse selle pehendamisega peale ja, waadake, siin ei

ole tarwis mitte pikemalt seletada ega kaugemale minna, waid kui hakkame waatlema neidki üksikuid arupärimisi, millest peale Riigikogu wastused on antud, siis leiame meie, mida tähendas õieti see programm, mida nii suurewiisiliselt rahwale kuulutati, olgugi, et ametlikku deklaratsiooni ei olnud. See programm ilmus ja teda hakati wankumata ja järele andmata teostama.

Milles siis õieti seisab see teostamine? Meie oleksime pidanud selle mõiste järele, mida rahwale kuulutati, mingisugust teistmoodi poliitika teostamist ootama, kui seda senni on aetud ja endiste walitsuste ajal aeti. Meie näeme aga, et endise poliitika ajamine saab õieti uut hoogu ja teda hakatakse palju agaramalt ja põhjalikumalt läbi wiima. See pehmendamine on iseäranis wiimasel ajal plaanikindel. Kõigeesimeseks wõtteks wõime meie nimetada töölist häälekandja sulgumist. See on esimene asi. Teiseks on tööliste kogumise wõimaluse ärawõtmine ja nimelt nende maja ärawõtmine. Meile öeldi omal ajal, et waadake, kohus on tööliste maja ära wõtnud. — meie peame oletama, et kui meil demokraatlise korra järele walitseda taheti, siis oleks seda küsimust suudetud mõnel teistmoodi teel lahendada. Meie wõime praegu Karja tänawal näha, et see maja on puutumata, tal on lihtsalt uks lukku keeratud ja ei ole ühtegi hinge sees, waid on täiesti tühi. See oli siis teine järk klassiwahede pehendamiseks, kuid see ei ole veel mitte kõik. Meie teame, et on plaanisid sepitsetud, kuidas seda pehmetegemise poliitikat hoogsalt teostada. Igas wõttes on kodanlus sepitsetud, kuidas rutemini oma programmi läbi wiia. Nad ei ole mingisuguste abinõude eest tagasi pörganud. Meie teame üksikuid sündmusi, mis peegelduwad neis arupärimistes ja küsimistes siseministrile, kuidas õieti herra Einbund ja mitte tema üksi, waid kogu walitsus ja kodanline klass oma terwes koosseisus seda pehendamise programmi teostab. Meie teame, kuidas wiimasel ajal masselised arreteerimised maad on wõtnud. Nad kõik on „seaduslisel“ alusel sündinud, niisama kui sündis „seaduslisel alusel“ tööliste häälekandja kinnipanemine, seletab siseminister. On öeldud, et teie wõite oma lehte trükkida, meie teid selleks ei keela, kuid teisest küljest ei wäsinud herra Einbund Tallinna trükikodades allkirju wõtmast, et nad tööliste lehte mitte ei trükiks. Kõik sündis tasa ja targu, et rahwahulgad mitte

sellest teada ei saaks, mis siin korda saadetakse.

Minä õieti aru saada ei suuda, missugused asjaolud on välja kutsunud niisugused masselised arreteerimised käesolewal silmapilgul; harilikult tehti seda ikka isamaa hädaohus olemise ettekäändel, kus sõda ega mingisugust streiki ei ole. Ligi-kaudsete andmete põhjal on meil teada, et nädala jooksul on mõnisada inimest arreteeritud. Meile on aga ka väga selge, mis see tähendab. See on järk klassiwahede pehmendamise poliitikast. Kui meie ringi käime ja järele vaatame tööliste ametiühisustes, siis leiame tühjad ruumid eest, sest neil ei ole mitte wabu juhatuse liikmeid, wiimased on kõik wangikodades, kes wõiksid seda tegewust oma peale wõtta. Näituseks Tallinna tööliste ametiühisuses ei ole praegu õieti kojameestki, waid ainult 2—3 rkl., kes seal käiwad korda pidamas ja inimesi wastu wõtmas. Ametiühisused on täiesti lagedaks tehtud ja see nähtus ei ole mitte üksi Tallinnas, waid ka teistes linnades ja maal. Wõtame näituseks Harju maakonna, ehk läheme Wiljandimaale, ehk läheme Saaremaale, seal meie näeme, et agaramad tegelased on kõik ära nopitud, nad on kõik kindlatesse paikadesse toimetatud. Kogu aeg kestab klaperjaht edasi. Millega tahetakse seda õieti seletada? Siin tahetakse mingisugust omapärast teooriat luua, et waadake, kui meil ei oleks mitte agressiivset kommunismi olemas, et siis oleks kõik korras. Minul ei ole kahjuks käepärast seda „Tallinna Teataja“ numbrit, mis ilmus juba ligemale poolteist kuud tagasi, enne neid wiimaseid arreteerimisi. Millest kirjutatakse lehes, mis herra sise-ministrile õige lähedal seisab? Sellest kirjutatakse, et meie iseseiswaid ega kommuniste ei saa kuidagi wiisi wõrrelda ega kõrwu seada Saksamaa kommunismiga. Saksamaa kommunism peab klassiwõitlust, kuna meil mingisuguse riigiäraandmisega tegemist on. Meile on selge, missuguse riigiäraandmisega siin tegemist on ja kuidas seda mõista. Klassiteadlikud töölised on kodanluse ees alati riigiäraandjad olnud. Meil kardetakse agressiivset kommunismi. Meile öeldakse: „Kui teie olete taltsad, rahulikud, siis laseme teid olla“. Walige endale mõistlikka esitajaid, painutage endid meie tahtmise alla, nagu seda sotsiaaldemokraadid teewad, siis ei tee meie teiega mingisugust tegemist. Omi ideesid ja mõtteid wõite kodus arutada, äga masside ette ärge tulge nendega mitte. Meil pole siin tegemist mingisuguse demo-

kraatlise walitsusega. Meil on kujunenud välja mingisugune nagaika demokratism. Sellest seisukohast välja minnes on arusaadawad arreteerimised, määrused streikide kohta ja on ka arusaadaw, miks tööliste organisatsioonid kinni suluti. Igalpool ja igalajal kahtlustatakse töölisi seaduse ja riigiwastases töös, olgu see Inglis, Prantsus wõi ükskõik missuguses küpsteoreetilises riigis. Kogemata kombel lobiseti välja põhjus, miks noorproletaarlaste ühing kinni pandi. Toodi ette, et herra haridusminister olla selle peale tähelpanu juhtinud, et see noorproletaarlaste ühing olla niisugune asutus, mis mõjub halvasti kooli tegewuse peale; siit leiti konks, et takistada proletaarlisel noorsool end proletariaadi huwides arendada. Wõtame oma poolt skoudid, kas need suured kodanlised skoutide organisatsioonid waga koolitööd edendawad? Kas jõuawad kooliõpilased niiviisi edasi, kui neid kabareede uste taha auwahtideks pannakse ja kus nad on, sunnitud pealt waatama, kuidas riigiwargad sees prassiwad. (Wahelhüüe: See on lori!) Teie wõite seda loriks pidada, sest et see teid puudutab. (Wahelhüüe: Teie seate kommunismi ukse taha.) Teie olete selle Euroopa ukse ette sandarmiks pandud. Siin ei ole mingisugust muud teist põhjust, kui ainult see, et kodanlased, kartes, et nad agaramaid tegelasi küllalt palju eest ei jõua ära koristada, ühelt poolt iga wiisi takistawad proletaarlist wäerinda edasi jõudmast sellega, et mättasse löödute asemele ei tõuseks uued, noored jõud ja teiselt poolt skoutismi lipu all sõjariistu panewad oma wõsukesi, kes nende warandust kaitseks. Selleks on just skoutide organisatsioonid loodud ja neil põhjustel on lõhutatud noorproletaarlaste ühingud.

Töolistest kõneldakse, nemad tahta riiki ära anda. (Wahelhüüe: Aga ikka tahate ära anda.) Kellele meie anname? Meie oleme alati awalikult seletanud, et meie wõikleme kodanlise korra wastu, (Wahelhüüe.) kunni tema lõpuks murtud ja teeme seda ka Päts-Einbundi nagaika demokratia wastu. Meie pole Eesti riiki kusagil müümas käinud, nagu teie seda olete teinud; von der Goltz'ile, inglastele ja teistele herradele olete teie teda müümas käinud. Nii on üleüldse olukord. Siin on otsekohe tegemist klassiwahede pehmeks-tegemisega, selle programmi järele, mida omal ajal Päts ja Einbund walitsema hakates üles seadsid. Siin ei ole tõepoolest mingisugust kõrwalekaldumist olnud ja peab arwama, et nad loodawad siiski lõp-

pude-lõpuks nii kaugele jõuda, et nemad suudaksid klassiwahesid pehmeks teha. Meie wõime töolisteklassi nimel teile seda öelda, et kõigi abinõude peale vaatamata, mida teie käsitusele ka ei wõtaks, ei suuda teie siiski oma programmi läbi wiia. Töölised on walwsad, tööliste närwid on pingul. (Wahelhüüe: Ärge kõnelege ilmaaegu tööliste nimel.) Ma arwan, kui teie kodanlistest lehtedest telegramme loete, mida Lääne üle kirjutatakse, siis pole ime, kui teil enam hingerahu ei ole. Tõepoolest, et selle peale vaatamata, mis teie ka korda ei saadaks, töolisteklass selle peale kindlasti reageerima saab... (Kära paremal pool ja keskel) ja kõik abinõud ära tarwitab, et wägiwalla-korra wastu tagajärgedega wõidelda. (Kära ja wahelhüüded paremal pool ja keskel.)

Juhataja A. Kerem: Sõna on järjekorras haridusministril. (Haridusminister sõna ei tarwita.) Sõna on rkl. Liigand'il.

Rkl. O. Liigand (rhw.): Kommunistide ja iseseiswate sotsialistide rühmad on oma arupärimistega Wabariigi Walitsuse tegewuse wastu esinenud Riigikogus ja aknast wälja tänawale pildunud terve rea lõöksõnu ning seega oma wäljaspool piiri seiswate meistrite poolt antud ülesande täitnud. Siseminister on selle peale seletuse annud ja Riigikogu teadlikumale osale on wist selge walitsuse poolt tarwitusele wõetud abinõude seaduslikkus ja otstarbekohasus. Üksikasjades wõiwad ehk, muidugi, wäikesed lahkarwamised tekkida, kuid selles peaks küll kõik ühel arwamisel olema, et waadete wabaduse austamise juures ei wõi mitte lubatud olla aktiivne wõitlus riigikorra ümberlukkamise sihis. Niisuguse aktiivse töö wastu peawad muidugi seisma sennise riigikorra poolehoidjad ja Riigikogu kohus on seda wälja öelda, konstateerida. Wõitluses wõõrailmelise kommunismiga ei ole meile aga mitte nii tähtsad sõnad, kui Wabariigi Walitsuse kawakindel tegewus sisemise korra alahoidmise alal, sellepärast panen ette, et Riigikogu kõnealolewate arupärimiste asjus, ilma pikki sõnu tegemata, Wabariigi Walitsuse tegewuse heaks kiidaks sellega, et ta päewakorras edasi läheks lihtsa ülemineku-wormeliga.

Juhataja A. Kerem: Sõna on siseministril.

(Siseminister K. Einbund'i kõne on parandamata kujul leida käesolewa protokollil algüleskirjutuses lehek. 9—22.)

Juhataja A. Kerem: Sõna on rkl.

Piiskar'il. (Rkl. J. Piiskar sõna ei tarwita.) Sõna on rkl. Abramson'il. (Rkl. P. Abramson'i ei ole kohal.) Sõna on haridusministril.

Haridusminister H. Bauer: Minul on juba juhus olnud tähelepanu selle peale juhtida, missugust mõju noorproletaarlaste ühing pedagoogilises mõttes noorte peale avaldas. Meie peame küll oma noortele teatawa tegewuswabaduse andma, et nad õpiksid iseseiswalt üles astuma, aga mitte ses mõttes, nagu seda nimetatud ühingu tehti. Kui meie selle ühingu põhikirja vaatame, siis puutuwad siin iseäranis paari punkti silma, millega kuidagi leppida ei wõiks. Ühingu põhikirja § 3 kõneleb, et ühingu eesmärk on oma liikmetes majandulise ja poliitilise wõitluse wõimet wälja arendada. Kui seda ainult ideelises mõttes wõetakse, siis wõiks sellega ehk weel leppida, muidu aga mitte. Kuid siin on aga ka tähendatud, et ühingu liikmeteks wastu wõetakse, nimelt tegewateks liikmeteks, isikuid, kes 17 a. wanad ja § 5 öeldakse, et toetajateks liikmeteks wõiwad kõik noored proletaarlased olla wanaduse peale vaatamata. Ja tõesti on liikmete hulgas 11—13 a. wanuseid lapsi. (Rkl. A. Hansen kohalt: Kui wanad skoutide seas on?) — Sellest räägime warsti. Teie ärritatud wahelhüüded aga näitawad, et põrand Teie all põleb.

Mis puutub nüüd sellesse, kuidas noorproletaarlaste ühingust osawõtmine tema liigete õppimise peale mõjub, siis wõin öelda, et nad oma koolitöodes täiesti taha jääwad. Koolis, kus mina enne juhatajaks olin, olid neli õpilast noorproletaarlaste ühingu liikmeks. Üksainus nendest õppis rahuloldawalt, kuna teised kolm mitterahuloldawalt töötasid. Siis on weel kindlad andmed olemas, et ühing oma liigetes peale spordi ja kirjanduse tundmise just poliitilise kihutuse oskust peab wälja arendama. Nii oli see noorproletaarlaste ühingus, nii saab see ka selles teises wäljaandes olema, kellele „Spartak“ nimeks pandud. (Siseminister K. Einbund kohalt: Kohtuminister on selle juba ära keelanud.) Siis tuleb wist warsti kolmas wariatsioon nimega „Jüri Rumm“. (Naer.) Igatahes ta tuleb, ja see töötab III internatsionaali põhimõtete järel. Poliitilise wõitluse abinõuna õpetatakse noori lõöksõnu tarwitama, et nendega koosolijate peale mõjuda. Noorproletaarlaste ühingu seisukoht oli kindlalt Eesti wabariigi wastane, ta ei lubanud oma liikmetel mingisugustest isamaalistest pidustustest osa wõtta, nii 24. weebuaril ja teistel kordadel. Niisugust asja ei ole skoutide

juures. Skoutide põhimõte on ausust ja truudust pidada. Kui seda ka noorproletaarlaste ühing nõuaks, siis võiks temaga leppida. (M. Martna kohalt: See on, muidugi, truudus ja ausus ausa kodanluse mõttes!) — Noh, mi mõttes keegi seda wõtab, ridade wahelt wõib palju lugeda. Igatahes on aga asi nii, et noorproletaarlaste ühingu kutsuti üles awalikule wastuhakkamisele, kunni rewolutsioonini. Koolides tehti propagandat, õpilaste peale katsuti ähwardu-ega mõjuda. „Kui teie kaasa ei tule, siis tuleb werine kättemaksmine.“ (Rhs. Piiskar kohalt: Aga teie maksate juba weriselt kätte!) Igatahes on niisugust kihutustööd noorproletaarlaste ühingu liikmete poolt noorte keskel tehtud. Selle läbi rai klassiwõitlus kooli wiidud. Meie wõime ja peame lapsi iseseiswateks kodanikkudeks kaswatama, kunni nad nii kaugel on, et nad kord iseseiswalt wõiwad otsustada, kuhu poole nad pööravad, ja et neid mitte riigiwastase ilmawaatega üle ei uputataks. Selle juures wõiwad ainult tugewamad iseloomud läbi lüüa, kuid nõrgad jääwad alla ja seda ei tohi riik mitte lubada, ega saa ka lubama.

Rkl. A. Jürgenstein (rhw.): Meie parlamendi parempool ja keskkoht on nende meeletute sõnawalingute peale, mis sealt akna alt ja poolt tulewad, wähe wastanud, kuid selles meeletuses on süsteem ja ma arwan, et see mitte wäga hea ei ole, kui meie omale niisuguse näo teeme, nagu oleks meie wait olles ennast nagu süüdlased tunnud olewat. (Rkl. J. Piiskar kohalt: See juhtnõör oli 2 päewa tagasi „Päewalehes.“ Rkl. herra Bleiman kõneles wiimast korda ühe wäga silmapaistwa asja üle ja nimelt kirjeldas ta Gruusia seisukorda ja rõõmustas wäga selle üle, et Gruusia kodanline walitsus on üht wäga õndsat ja loomulikku surma surnud ning soowitas niisugust õndsat ja loomulikku surma muuseas siis ka wist Eesti walitsusele. See kõne annab kõigeparema waate selle kohta, mis moodi pahempool Eesti saatusest mõttes sel puhul, kui keegi siin nimetas, et meie oma riigi saatust mitte nii kaugele ei tohi lasta minna kui Gruusia saatus on läinud. (Rkl. A. Hansen kohalt: Ei tea, mispärast Jürgenstein hiljuti ajalehes kirjutas, et kogu ilm püroksiliini tünni otsas istub.) Mina seda kirjutanud ei ole ja ei käsita püroksiliini. Tõendati, et Gruusia kodanline walitsus kukutatud olla. Minu teada ja ka terve ilma teada oli Gruusias täieline sotsialistiline walitsus. Gruusia walitsuse eesotsas olid: Tseretelli, Tshaidse, Tshenkeli, kes

Wene rewolutsiooni isad olid, neid ei wõi ju mitte kodanlasteks lugeda. Ja sellepärast siis protesteeris ka terve Euroopa sotsialism, wähemalt need, kellel mõistus peas oli, kui Gruusia sotsialistline walitsus sai kukutatud, nende poolt, kes ise ennast sotsialistideks nimetawad. Kuid mina juhin weel selle peale tähelpanu, et see mitte ainult kommunismi tegu ei olnud, mis Gruusia ära surmas, seal olid weel teised põhjused. Teie teate, et Wene kommunism õige pealikwideerimisel on ja nüüd ennast õige tiheldalt tahab siduda Lääne-Euroopa rahwaste kapitalismiga. Ja Gruusial oli selle kohta wäga suur tähtsus. Teie teate, et nõukogude-Wenemaale on lubatud Läänest kaupsid sisse tuua, siis kui tema midagi tooresaineid wastu annab. Üks kõigesuurem rikkus oli õnnetu Gruusia pärandus, see on nahwta, seda oli tarwis kätte saada. Nüüd oli kõige pealt tarwis teist riiki eest ära häwitada ja Bakut kätte saada. Et nõukogude Wenemaal raudteed, kui ka laewateed wäga wiletsas korras on ja Bakust läbi terve Gruusia kunni Batumini laialine raudtorude süsteem käib, kust kiwiõli otse torusid kaudu Batumi woolab, siis on aru saadaw, et Gruusia alla suruti ja Baku türklaste käest ära kaubeldi, et petrooleum wõiks woolama hakata Mustamere äärde, kust teda Prantsuse, Inglise ja kõik Euroopa kapitalistide laewad wastu wõtawad. Nii oli siis üks kõigekõwem Gruusia kukutamise põhjus petrooleum ja selleks kaasa töötada ei aidanud mitte üksi kommunistid, waid Wene tagurlased ja Lääne-Euroopa kapitalism.

Ehk küll meil petrooleumi rikkust ei ole, aga meil on ometi ka midagi, mis kommunismil wäga tarwilik on. Siis seletas rkl. Bleiman weel, et Gruusias ei olla mingisugust wastuhakkamist olnud ja et sotsialistliked-kodanlised wäed ise olla enamlaste poole üle tulnud, kuid meie teame wäga hästi, et Gruusia wäed wiimase wõimaluseni wastu panid ja et pealetungimine isegi mitu korda tagasi löödi, kuid lõpuks sellepärast alla andma olid sunnitud, et neil laskemoon otsa sai. Et neil laskemoona wähe oli, tuli wõib olla sellest, et neil petrooleumi palju oli, Kui nüüd meie Eestile niisugust loomulikku wõi loomalikku surma soowitatakse, siis on selge, mis peale meid tahetakse wiia, sest seda nägime wäga selgelt Gruusia kukutamisest. Meil tahetakse ka sisemist segadust teha ja wäljastpoolt abi saada selleks, et meile seda õndsat surma tuua. Meie teame, mis meid niisugusel korral ootab, sest kõigil on weel meeles, kui need kommunistlikud

sõbrad meil külas käisid, Tartu kelder, kus tapeti, Rakwere, Narwa wirtsaaug, kuhu tapetud inimesed sisse wisati, Walk, Wõru jne. Meie teame ka väga hästi, et sel korral ka wahet ei tehtud proletaarlaste ega muu wahel, waid wõeti mõisatöölise loomniisama ära, kui mõisnikulgi. Käidi umbes sellesama retsepti järel, kui omal ajal Lõuna-Prantsusmaal albigeenlaste usuwabanduse wõitluse ajal. Seal anti ka käsk piiratud linnaelanikud maha tappa ehk küll wäged juhataja arwas, et see väga raske teha, sest seal wõida ka usklikka seas olla. Õeldi lihtsalt, et küll Jumal oma karjatalled ära tunneb ja nende hinged wastu wõtab: lööge aga maha. Niisama õeldi ka siin, et tuleb puhastöö teha, et küll kommunistid paneb nendele puu-mälestussamba, kes ilma süüta on langenud. Niisugune oli ka Gruusia langemine ja et meile niisugune saatuse osaks ei saaks, selle wastu peab wõitlema iga arusaaja Eesti wabariigi kodanik. Ja kui nüüd meie siseminister niisugust seisukohta oma käsualustega kaitseb, siis ei ole tema mitte üksiku mahajäetud positsiooni peal, waid tema taga seisab Eesti rahwa suurem rõhuw enamuse. Meie usume, et niisugused surnumatjad-mardikad, kes siin kõnelewad Gruusia mahamatmisest, meie Eesti wabariiki mitte ei suuda maha matta. (Kiiduwaldused.)

Rkl. J. W a n j a (kom.): (Wahelhüüe: Kas pikk on?) Ei ole väga pikk. — Ma pean nüüd teist korda tõendama, et teie tõesti wärisete töölisesitajate ees, keda teie küll olete taga kiusanud. Herra siseminister tõendas, et ainult 1000 on kõigest kardetawaid elukaid Eestis olemas. Teie olete mitmed tuhanded enne ära häwitanud ja wõite ka selle wiimase tuhande ära häwitada, kuid pean tõendama, et teie selle ainukese tuhande ees ka wärisete. Selleks, et rahwasteliitu wastu wõetud saada, peate oma truualamsust rahwasteliidu ja liitriikide imperialistide ees üles näitama. Wastasel korral, kui teie mitte enda praegust poliitilist taktikat ei pea, wõite kergesti nendest 21 punktist, mis rahwasteliitu wastuwõtmisesse puutub, wälja jääda, ja selle tõttu tahate meid maha suruda. Kuid ka see ei pea teil korda minema. Ma olen kindel selle peale, et kui teie selle ainsa tuhande eest ära koristate, neid jällegi tuhat ehk rohkem juure tuleb. Teie tahate selleks oma truualamlisi ametniku kohuseid täita, et rahwasteliidu ees suured mehed olla. Tahate öelda, et olete kantsiks enamuse laialilagunemiseks. Wõin öelda, et sisemi-

nistri ütetus — töolisteklass rõõmustab, kui nende kaelast need jätised ära koristatakse, kes nende käekäiku ei edenda — mitte õige ei ole ja ma wõin teile täna öelda, et eile õhtul rahwakoosolek otsustas teile tänu-telegrammi saata, mida teie ootate, milles rahwas oma tahtmist awaldab. See telegramm saadetakse teile kõigeligemal ajal kätte. Politseinikkude kaudu wõite teist korda teada saada, et see tõesti nii oli. See on hea, et meie siseminister wäikestest paberilipakatest nii suurt lugu peab, neis riigikorra kukutamist nähes, järgnewalt wõib loota, et ka see telegramm tähelpanu leiab.

Noorproletaarlaste ühingust kõneldakse, et see olla organisatsioon olnud, kus on õpetatud poliitilisest seisukorrast aru saama. Ma wõin öelda, et see täiesti õige on. See organisatsioon on surwe all kõigewiletsamatest ja waesematest wälja wõrsunud ja on teinud selleks kõik, mis wõimalik, et proletaarlaste oma seisukohast aru saaks. Wõtame näituseks skoutide organisatsioonid. Selles organisatsioonis sunnitakse wäikeid poisikesi sõjawäeharjutusi tegema ja sõjawäeõppusest osa wõtma, kuna wäikesed plikakesed käiwad püssid õlal ja noad wõõ wahel. Ka neid õpetatakse sõjariistadega ümber käima. Noorproletaarlaste ühingu kaotasite ära — teie wärisete ka wäikeste laste ees. Teie wärisete isegi nende wiie ees, kes siin istuwad. Meie selle wastu ei wärise kunagi, ehk küll teie meie ridadest tuhandeid olete ümber Tallinna hukanud. (Wahelhüüed: See oli Keilas, Wõrus, Walgas). (Wahelhüüe pahema tiiva poolt: Kas teie Seamäe rabas olete käinud?)

Rkl. J. A l l i k s o (kom.): Siseministril ei olnud mitte mingisuguseid andmeid ette tuua, nagu oleks kinniwõtmised ja muud erakorralised surweabinõud käima pandud selleks, et riigipöõret ära hoida. Herra siseminister rääkis minewal koosolekul üleüldistes lausetes Gruusia saatusest ja lisas juure, et tema nuuskurid kinniwõetud töolistelt — kommunistidelt — läbiotsimisel kõik seda teada saawad. Läänud koosolekul ütlesin mina juba, et kinniwõtmise juures ei ole läbiotsimisi toime pandud. See oli maksew Tallinna kohta. Wäljaspool Tallinna, maakondades toimetati seda kurnis hoolga. Ma wõin teile kõnelda läbiotsimisest ühes maakonnas, mis seda läbiotsimist iseloomustab. Kaitsepolitsei on seal läbiotsimisel ühe meeskodaniku ja ühe naiskodaniku wahel tehtud abielulepingu dokumendi üles leidnud, milles kõneldakse, et

mõlemad lepinguosalisel on kohustatud seda dokumenti registreerima wastawa võimu juures ka siis, kui tuleb Eestisse nõukogude võim. See dokument oli niivõrd kriminaalne, et herra siseminister ei julenud seda siin ette kanda. (Wahelhüüe rkl. J. Hünerson'i poolt: Wananaiste lori!) Herra siseministril on just nimelt wananaiste lori waja, et põhjusi leida. Kaitsepolitsei oli kirjeldamata patriootiliselt uhke — tema oli riigiäraandmise dokumendi üles leidnud. Siseminister kirjutas, et ei wõi seda awaldada, sealjuures olles täis uhkust ja riiklist enesetunnet, kui see nii oleks, et Moskwas mikroskoobilise (Naer paremal pool ja keskel. Hüüded: Mis koobilise?) — mikroskoobilise, kas nüüd saite aru? — riigikesega ööd-päewad tegemist ei tehta! Ja seepärast siis tema ihulehes „Tallinna Teatajas“ ilmuski, et see streik, millele me 18. märtsiks üles kutsusime, olla 16. märtsil kell 24 Moskwas ette kirjutatud. Waat, selle teate oleks siseminister kommunistidel tingimata saada wõinud, kunas meie rühma poolt streigi üleskutsed ilmusid. Nad ilmusid enne mainitud (Paremalt poolt: Suhtes!) silmapilku. Kuid — nagu öeldud — siseminister on täis rahwalist suurusetunnet ja ta tahab (Siseminister K. Einbund kohalt: See on väga kaunilt ja kangelt kirjutatud!) uskuda, et terve Moskwa hīgistab küsimuse kallal, mis Tallinna töölised Tallinna kohtupristawi wastu ette wõtma peawad ja siseministrit ei huwita seepärast kalender mitte.

Meie kuulume kommunistlisesse internatsionaali, (Paremalt poolt: Kuulsite ikka, kuulsite!) mille asukoht Moskwas on. Ja meie talitame nende üleüldiste resolutsioonide järele, mis 3. internatsionaali kongressid maksma panewad. Meie talitame nende üleskutsete järele, mis internatsionaali täidesaatew komitee ajakirjanduses awaldab. Kui aga herra siseminister kinnitab, et olewat Moskwas weel mingisugused erijuhtnõõrid meile saadetud, siis ütleme meie — awaldagu herra siseminister need siin, kas wõi kinniste uste taga. Senni aga, kui ta neid ei ole awaldanud, lubatagu meid ütelda, et herra siseminister Riigikogule ette kannab wäited, mis sündsamad oleks ette kanda kuulujuttude all „Tallinna Teatajas“. Kommunistid ei ole Eestis (Paremalt poolt: „Jeestis“, jah!) ühtegi wäär-sammu teinud, mis kommunistlisele internatsionaalile oleks asja annud siia erijuhtnõõre (Rkl. A. Tupits: „Jeri“!) saata. Kuid me tahame siin weel üht asjaolu alla kriipeutada. Herra siseminister kõneles

Moskwa juhtnõõridest. Herra siseministril peaks kui mitte muidu, siis oma wälisagentide raportidest teada olema, et Moskwas on mitmesugused tööliste rahwuswahelised keskorganisatsioonid. Kuid herra siseministril on muidugi ka teada, et Moskwas on ka Wenemaa sotsialistlise nõukogu-wabariigi walitsus. Ja siseminister spekuleerib selle peale, et see asjaolu igatihel teada on. Ja ta teab seda, mis wõõrakeelse sõnaga nimetatakse insti, insi, insinueerimiseks, (Naer paremal pool ja keskel. Hüüded: Mis see on? Mis teie ütlesite? Ütelge uuesti! Rkl. A. Tupits kohalt: See oli insu!) Insinueerimiseks. — kas nüüd saite aru? (Paremalt poolt: Ei saanud!)

Hoopis kuulmata siseministri seletuses oli see, et ta kinniwõetuid kurjategijateks nimetas. Ta ütles, et need surweabinõud on wõitlus tõsiste kurjategijate wastu. See sunnib meid siseministrilt küsima, kas on tal teada, et wabariigis on kohtuasutusi, kellel monopoolne õigus on kodanikka kurjategijateks tunnistada. Kas on siseministril meeles, et ta weel „Rõhutute Hääle“ kinnipanemise puhul kiitis, et Eestis on kohus, kes otsustab. Kas on siseministril weel meeles, et ta selle oma ütelse ajakirjandusse minna laskis, kuigi see tema kabineti oli öeldud. Kui samane siseminister nüüd ammu enne kohtuotsust Riigikogu kõnetoolilt päris ametlikult räägib „tõsistest kurjategijatest“, siis ärgu siseminister enam tulgu ütleva, et Eestis kohus rippumata on ja oma südametunnistuse järele otsuseid teeb. Sest siseminister on Riigikogu kõnetooli ja terwet kodanlist ajakirjandust kasutanud, et agitatsiooni teha kinniwõetute wastu, kes ennast selle wastu kuidagi kaitsta ei saa. Ja see siseministri ütetus on ühtlasi ka näpunäide kohtunikku-dele. Niisugune on teie seaduslikkus ja oma seaduslikust korrast lugupidamine, herrad ministrid ja herrad seadusandjad!

Mis puutub nüüd sõjaseaduse järkjärgulisse ärakaotamise, siis on ka see ettewõte patriootiliste küttide märgi all. Meile teatatakse, et kui kaitsepolitsei autoga Raküllä jõudnud, et seal üht proletaarlast kinni wõtta, ja kui wiimase naine neile wastanud, et ta ei tea, kus ta mees on, siis hakkasid kaitsepolitseinikud lakke rewolwritest tuld andma, arwates, et türmikandidaat nende peakohal põõningul istub. Eks ole see jälle tunnistus suurest isamaaarmastusest? Wot, niisuguste rewolwripaukude all seisab terve töolisteklass, kelle päästjaks siseminister ennast siit kõnetoolilt kuulu-

tas. See pööning seal Raikülas oli tühi. Aga töolisteklass ei ole mitte tühi koht. Kui siseminister tahab töölisi terrori alt päästa, siis peaks ta töolisteklassi kõige esmalt päästma oma meeste rewolwri eest. Kuid herra siseministril on just selle rewolwri kaitse all väga mõnus siin kõnetoolil poseerida, et — waadake, mina olen Eesti töolisteklassi Messias, kes teda päästab kommunistlise hirmu alt! — Meie ütleme, et minister, kes niisuguse poseerimisega hakkama saab, peaks ka sellega hakkama saama, et ta siia kinofilm (Paremalt poolt: Wot, wot, see juba läheb!) aparaadi laseks üles seada, kui ta kõnetoolile asub kuulutama, et ta töolisteklassi Messias on. Sest töörahwas tahab oma kangelast näha!

Siseminister ütles, et sõjaseadus juba kahes maakonnas kaotatud on. Kuid siseministri kohuslikud määrused streigi vastu, koosolekute ja rongikäikude vastu awalikudel platsidel, noorproletaarlaste ühingu sulgumise ja muu surwe ei anna nende kahe maakonna töörahwale sugugi tunda, nagu oleks sõjaseadus kaotatud. Kõik need määrused siseministri poolt on otsekohe ettepanek töörahwale, et töörahwas enese läätseleeme eest ära müüks, nagu teised pimedaamad elemendid endid läätseleeme eest ära müünud.

Siseminister tegi sõjaseaduse edasikestmise rippuwaks kommunistide riigikorrawastasesse tegewusest. Me küsime siseministrilt: kuidas wõib sõjaseaduse edasikestmine sellest oleneda, kui teie ütlete, et töölised aina tantsiwat rõõmu pärast, kui keegi tööline-kommunist kinni wõetakse ja teie poolt kurjategijaks mõistetakse. Herra siseminister on noore wabariigi noor minister ja sellepärast ei wõi meie talle pahaks panna niisugust wastalauset samas kõnes ja komistamist iseenda sõnade peale.

Ministrite jutt sõjaseaduse järk-järgulisest ärakaotamisest on ähwarduseks töolisteklassile, mis ikka uusi kommunistisid mobiliseerib wõitlusele kodanlise wägiwalla ja ülekohtu vastu. Töolisteklass mõistab seda ministrite juttu nii, et ta ei saa wabasta sõjaseadusest, kui ta ennast ei wabasta nendest herradest, kes tema üle ministriteks on hakanud. (Rkl. J. Hüneron: Palju lehti teil on?) Lehti on weel küll, kui aga masin töötada suudab. (Naer.) (Rkl. J. Hüneron: Ostke omale grammafonid.) Teie olete just grammafonid. — Ühe asja peale tahan teie tähelpanu juhtida. Siseminister luges siin ette 21 punkti Moskwa internatsionaalist. Minul küll nii-

suguste punktide kohta andmeid ei ole. Pean üttelema, et siseminister oli tõesti ennast nii warustanud, et temal karta ega wäriseda ei tulnud, nagu juhatajal, kui ta minult eelmisel koosolekul sõna ära wõttis, kui ma tähendada julgesin, et ka sõjawäelased — töölised hakkawad seisukorrast aru saama. Siseministril on kindel seljatagune. Ütleme, et 1.000 isikut on neid, kes kõigekardetawamad on ja kelle vastu tarwitusele wõetakse surweabinõud. 1.000-de vastu on, ütteleme, 20.000 sõjameest, kes hambuni sõjariistus on, ja peale selle weel lapsed koolides, kellele sõjariistad kätte antakse. Siit paistab wälja, et Riigikogu Juhatusel ei olnud mitte seda seljataga, mis siseministril seljataga on. Siseminister rääkis siin juhtnööridest. Kuid need juhtnöörid, mis teie rahwasteliidust saate, on tõesti natukene wiletsamad, kui need juhtnöörid, mis meie saame töölise internatsionaalist. Sellepärast ütlen mina, et ei ole tõesti põhjust arwata, nagu oleksime meie Moskwa juhtnööre saanud, waid meil on arwamine, et teie juhtnööre saate igal juhtumisel, kui teie õieti ei ole talitanud. Teil oleks tulnud niisugustes asjades tagasihoidlikumalt wälja astuda.

Mis puutub sellesse, et noorproletaarlaste ühing olewat ka niisugune asutus olnud, kes isamaale truu pole olnud, siis näitab see, et teie seisate sellel seisukohal, et maksu mis maksab, teie klass peab ülewal peetud saama. Teie tulite seletusega wälja, et waadake, kui need lapsed töolisteklassi waimus kaswawad, siis on isamaa hädaohus. Need abinõud, mida teie tarwitate, ei ole niiwõrd head, et nad seda suudaksid ära hoida. Teie eneste lehed just räägiwad, et terve maailm on püroksiliini tünni otsas. Teie saatuse on ka seal. Teie näitate seda juba ise wälja, sest kui teie mammon hakkab napiks jääma, siis hakkate teie isekeskis kiskuma ja olete juba isegi nii kaugele läinud, et eneste aktide põletamisega tegemist teete. Teie ei ole muud, kui üks wäike tõusik kapitalistide kildkond, keda teine gardawoide kildkond kaitseb. Siseminister ütles täna siin, et tema ei wõta arwesse neid, kes töolistesaadikute seljataga on. (Siseminister K. Einbund: Kas Teie kommunistina siia tulite?) Enne kolme aastat ei saa uusi walimisi ette wõtta ja kui see kolm aastat...

Juhataja A. Kerem: Juhin Teie tähelpanu selle peale, et Teil 1 minut weel aega on kõneleda.

Rkl. J. Alliko: Ma jõuan sellega ka. Tahetakse nii teha, et tulewikus töölistel enam võimalik ei oleks oma esitajat siia saata. Teie jutt demokraatiast on hundi-jutt. Ta on teie eneste kooliaabits. Teie ei saa töolisteklassile mitte kärbseid silma ajada, sellega et teie ainult karistate...

Rkl. J. Laidoner (põl.k.): Wiimaste läbirääkimiste ajal on kommunistide ja iseseiswate sotsialistide rühma esitajate poolt hirmutusi tehtud ja kollitatud, et waadake, õige pea tuleb aeg, kus meie wõimu oma kätte wõtame ja teid häwitame. Wõttes wõimu oma kätte, tahate ka muidugi Eesti riigi üle walitseda. Kui meie seda hädaohtu waatame ja rohkem analüüseerime, siis näeme, et mõni aasta tagasi oleks see kollitamine paljuidki mõtlema wõinud panna, kuid kõik õpiwad ja ka Eesti kodanlus on väga palju õppinud. Waadates sinna, kust teie oma juhtnöörid saate, näeme, et sellel suurel naabremaal walitsetakse kindla käega — igatahes wälimine kord on seal hiilgaw. Sealt wõib mitte ainult Eesti kodanlus, waid terve ilma kodanlus õppida, kuidas kindla tahtmiseega wõib wõimu oma käes pidada. Praegune Wenemaa seisukord näitab meile väga hästi, et vähemus wõib, kui ta suure tahtejõuga on ja tal targad isikud eesotsas, teiste üle walitseda. Seda kergem on walitseda kodanlusel siis, kui tema selja taga on enamus ja kui tema õigel ajal aru saab, kust teda hädaoht ähwardamas on. Naljakas on ainult see, et meie kommunistid seda, mis seal suures naabririigis tarwitatakse, Eesti walitsusele nii öelda, pahaks panewad. Kui Eesti walitsus kindlat korda tahab sisse seada, siis on see kõigesuurem kuritegu, aga kui Wene praegune walitsus seda teeb, siis on see hea, tarwilik ja möödapääsemata. (Segased wahelehiüüded pahemalt poolt.) Iseäranis on mulle arusaamatu weel see, et meil kommunistid suured were-wastased on, et nad ei taha mingisugust werewalamist jne.; selle peale peab küll ütlemata, et ilma werewalamiseta ei ole ilmas weel midagi suurt ära tehtud. (Rkl. M. Martna kohalt: Herra kindral kõneleb!) Senni kaua, kui inimkond ei ole nii kaugele arenenud, et ta ilma riiklise korrata elada saab, peab seda riiklist korda ülewal pidama ja kui tarwilik on, selle riiklise korra wastaseid ka surmaga karistama. Seda teeb meie suur naaber praegu kõigeohtramalt ja igatahes on see suur wastolu sellele, mida meie kommunistid räägiwad.

Kui meie waatame, missugused põhjused on tööliste huwidest rääkida meie iseseis-

wal sotsialistide parteil, kes ennast töölisteesitajateks peawad, siis näeme, et meil praegu raske on öelda, kes meil tõesti töölisteesitajad on. Kommunistid ütlewad, et nemad on töölisteesitajad, iseseiswad ütlewad, et nemad on need, sotsiaaldemokraadid loewad endid kõigesuuremateks töölisteesitajateks, ja igatahes on neil kõigesuurem wõimalus seda öelda, sest neid on kõige-rohkem siia walitud. Mina isiklikult wõin küll puhtast südamest öelda, et minu selja taga ühtegi töolist ei ole. (Rkl. J. Hüner-son kohalt: On ka.) Nõnda wõin ma siis päris erapooletult öelda, et mina ei pretendeeri selle peale, et ma töölisteesitaja oleks. (Rkl. M. Martna: Aga sõjawägi?)

Praegu wõib öelda, et meie suurel naabremaal kommunistid tööliste heaks midagi ära ei ole teinud, aga siiski peab tunnistama, et seal on käimas hiigla katse ja meie praegu weel ei tea, missuguseid resultate see katse annab, kus tahetakse tööliste diktatuuri maksma panna. Kui nad läbi wiiwad oma unistused, seal see kord maksma jääb ja suuri tagajärgi annab ja kui kommunistid Wenemaal tugewa ja kindla korra jalale panewad ja majanduslise elu parandawad, kui seal ka tööliste-klass wõib öelda, et meie oleme kõik kätte saanud, mis meil tarwis on, siis ei saa salata, et selle korra peale terve maailm üle läheb. Resultaadid ei ole praegu weel teada ja sellepärast on see küsimus weel lahtine. Kes seal eesotsas on, tunnistawad, et see on üks suur katse. Kui seal aga mingisugune katastroof juhtub, siis on selge, et kommunistiline partei laguneb, nagu lumi kewadise päikese käes. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Kas Teie Maaliidu kadumisest kate midagi rääkida?) Wõib olla, et seal sugugi ei lähe katastroofini, kui seal nii targad isikud eesotsas, kes oskawad seda reaktsiooni ära hoida, nii et ta ennast lihtsalt järk-järgult ewolutsioneerib. Igatahes mitte meie kommunism, waid III internatsionaal teeb seda suurt katset ilma praegust seisukorda parandada.

Mis puutub iseseiswatesse, siis ei ole nemad ei minewikus midagi ära teinud ja waewalt saawad ka tulewikus midagi korda saata. On küll juhtumine olemas, kus iseseiswate käes oli suur wõim, seda 1917 a. Kõik mäletawad seda. (Rkl. M. Martna kohalt: Need ei olnud iseseiswad.) Sotsiaalrewolutsionäärade ja iseseiswate wahel küll mingisugust wahet ei ole, nende programmid lähewad väga ühte. (Rkl. M. Martna kohalt: Aga see ümberristimine?) Nemad

ei tea ise, mis nemad tahavad: nemad ei salli küll nõukogu kommunistidega, aga nad tahaks nõukogu rewolutsionääridega. Seda peab küll tunnistama, et sel ajal, kui see suur võim nende käes oli, ühest salkkonnast tubli tahtejõuga madrustest küllalt oli, et neid laiali ajada. Tahtejõudu neil ei ole ja sellepärast ei või loota, et nad Eestis mingisugust suurt programmi saaks läbi viia. Peab tunnistama, et need kollitused, mis siin kateedril maha räägitakse, oleks mõni aasta tagasi palju suuremat mõju avaldanud.

Siit öeldakse, et on tingimata tarvis rahvast välja viia klassisõjale, aga meie teame väga hästi, et mitte üksi meil, vaid terwes ilmas on rahval kindel tahtmine rahulikku arenemist võimaldada, ja keegi ei taha klassisõda. (Rkl. J. Allikso kohalt: Sellepärast kindralid hakkavad põllumeesteks.) See on peapõhjuseks, mispärast ka Eesti kodanlusel suurem enamus seljataga on, kui neil, kes otsekohe klassisõjale välja kutsuvad. Kui see enamus on meie valitsusel selja taga ja kui tema teab, et enamus nõuab rahu, aga mitte klassi ega imperialistlik sõda, siis võib tema julgesti, nagu ta seda senniajani on teinud, seda kindlat rahu maksma panna. Nüüd aga vaatame, kust võis see hädaoht tulla, mida siin öeldi või mida siin öelda taheti, et varsti võib demokratism langeda. Siin peab ütleva, et on selleks natukene põhjust, aga ainult teisest küljest ja see on järgmine: needsamad, kes siin kõik räägivad meie demokratismist, et see on demokraatline tigu. Jah, see on õige: demokratism töötab võrdlemisi oma riigi valitsemise korra juures pikkamööda ja need herrad saavad sellest väga hästi aru ja teevad kõik, et veel takistada demokraatlikele aparadi tegemist ja veel rohkem, (Rkl. J. Piiskar kohalt: Põllumehed tahavad alati wara magama minna.) et asi wiimaks kuritahtlikeks läheks. See on see, mida praegu nende kahe partei esitajad siin Riigikogus kätte tahavad saada ja selles näen ma ka kõigesuuremat hädaohtu meie praegusele riigikorrale. Lihatsalt, kui me siin võimaluse anname alalist tööd takistada, siis võiks see tõesti hädaohtliku tagajärje saavutada. Kui aga kodanlised parteid tahavad, siis võib sellest hädaohust mööda saada.

On veel üks teine külg, kust ka võib hädaoht tulla, ja see on nimelt see, mis wiis õnnetusse Gruusia. See hädaoht seisab selles, kui kutsutakse väliseid isikuid sissemistesse asjadesse segama. Selle vastu, ma pean tunnistama, on võimalus võidelda,

kui meie seda teame. Siin on ainult üks wiis tarvitada: me peame walmis olema, sellele hädaohule wastuhakkamiseks. Ka siin on oma seisukoht välja arenenud. Näituseks ei räägi kommunistid mitte meie militarismist; nad saavad väga hästi aru sellest, et ilma selle militarismita ei saa ka nõukogude riik läbi ja peab tunnistama, et nendel on väga hästi korraldatud ja tugev sõjawägi, mitte ainult oma arwu, vaid ka oma organisatsiooni poolest ja juhtivate jõudude poolest, ja nad ei räägi mitte, et see rahvusline ülekohus oleks, aga seda räägivad ainult ärdameelsed iseseiswad ühtelugu toonitades, et waadake, hirmus palju raha raisatakse meil selle militarismi peale. Seda ei ole tarvis sugugi rääkida, et nad tahavad sedasama ette walmistada meile, mis sündis Wenemaal 1917 aasta lõpul ja 1918 aasta algul. Ma usun, et meie eaame sellest aru ja saame ka selle vastu töötama niisama kindlalt, nagu meie walitsus senniajani on töötanud meie sisemise korra alalhoidmiseks. Praegu seda üle waadates, mis meie walitsus senniajani on teinud, et seda korda alal hoida, rahwa paremat arusaamist silmas pidades, kodusõja lahtipuhkemist mitte lubada, peab tunnistama, et ta on toimetanud ja talitanud täitsa otstarbekohaselt. Teist teed ei ole. Kui tema seda mitte ei teeks ja kui ta siin kahtlema lööks, siis ei oleks see rahwa walitsus. Walitsus peaks seda tegema, sest niisugune on rahwa enamuse tahtmine. (Käteplagin paremal pool.)

Rkl. A. Palwadre (sd.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kui siseminister algas rohkearwuliste arreteerimistega Tallinnas ja mujal, siis pidas minister ise seda sündmust erakorralise tähtsusega nähtuseks. Ta kutsus oma juure kõigi ajalehtede toimetuste liikmed ja andis laialise informatsiooni ajakirjandusele. Sellepärast ei ole siie mitte imeasi, ega ka mitte töötakistamine, kui Riigikogu samuti seda asja hindab ja oma poolt tahab saada lähemaid seletusi. Kui juba siseminister ise seda sündmust nii erakordseks pidas, siis oli loomulik oodata, et siseminister ka Riigikogule oma seletuse annab. Kuid need seletused, mis omal ajal olid antud lehtedele ja mis pidid looma seltskonnas sarnase meeoleolu, mis õigustaks kinniwõtmisi, need seletused olid paljutõotawad, kuid väga wähe ütlevad. Seesama maksab ka siseministri seletuste kohta Riigikogus arupärimiste peale. Kõigepealt juhin tähelepanu selle iseäraliku asjaolu peale, et siseminister on teatawatel kordadel haka-

nud Wiktor Kingissepa kirjatööde kirjastajaks. Siseministeri korraldusel ilmuvad wahest Kingissepa kirjatööd kõigis kodanlikes lehtedes. Warem ilmusid sarnased kirjutused pörandaalustes „Kommunisti“ lendlehtedes, müüd aga meie kodanlikes ajalehtedes. Wõib olla, et siseminister edaspidi korralduse teeb Wiktor Kingissepa kogu kirjatööde väljaandmiseks. Riigikogus seletas siseminister oma esimeses kõnes ja peajasjalikult üleüldistes lauses, mis on kommunism ja mis on internatsionaal. Teinekord kandis ta ette literatuuri, mis on leitud üksikute arreteeritute wõi läbiotsitute juurest. Missuguses ühenduses on see targutamine arreteeritutega, jäi meile täitsa saladuseks. Siseminister ütles otsekohe, et need materjaalid, mille järele kinniwõetuid süüdistatakse, on antud edasi kohtuwõimude kätte ja et neid ei ole võimalik mitte awaldada. Ometi on nimelt nendes dokumentides ja ainult nendes asjaolud, millel oleks tähtsus, kui meie tahame seda suurewiisilist kinniwõtmist mõista ja hinnata, kui meie tahame teada saada, kas meil on tegemist mingisuguse kuritahtliku salgaga, kes toime pani wõi kawatses mingisuguseid konkreetseid kuritegusid, wõi on meil tegemist mõne lihtsotsialistliku wõi kommunistliku seltsiga, kelle üleüldiseks eesmärgiks ja sihiks on praeguse ühiskondliku ja riigikorra kukutamine. Teie teate väga hästi, et sarnane siht on kõigil sotsialistlikel rühmadel ja omal ajal, enne Wene rewolutsiooni, enne 1905 a. ja peale 1905 a. samuti wõeti wastutusele samal ettekäändel sotsiaaldemokraate. Sotsiaaldemokraate on ka mujal sotsialistlike sihtide pärast taga kiusatud, kuid sellega ei ole kunagi midagi kätte saadud.

Ei ole mitte tähtsad kõik lööksõnad, programmid, waid tähtis on konkreetne süüdistaw materjaal kinniwõetute kohta. Siseminister oleks wõinud ettelõetud literatuuri asemel ka Erfurti programmi ette lugeda. Seal kõneldakse samuti seltskonnakorra kukutamisest jne. Kõik see ei ole mitte materjaal, mille põhjal wõiks kedagi arreteerida. Siseminister tähendas tänasel koosolekul ühe sotsiaaldemokraadi wahelhüüde peale, et temal ei pruugi karta, tema jalgealune olewat kindel. Kuid kui siseminister oma sõjakäiku jätkab üleüldiste põhimõtete järele, siis ei ole ühegi sotsialisti jalgealune kindel; juba ongi üksikuid juhtumisi ette tulnud, mis seda oletada lasewad. 1. mail pidas Kuressaares kõnet minu parteiseltsimees Neps ja kõnekoosolek lõpetati politsei poolt ära. Ehk jälle

wahejuhtumine Tartu ametiühisuses, kellest teada on, et temal mingisugust ühendust III internatsionaaliga ei ole. Selle ametiühisuse majasse tungisid sõjawäelased ja riisusid nende lipu ära, kus ühel pool on kirjutatud — kõigi maade töölistes ühine — ja teisel pool — elagu internatsionaal. — On leidnud maad ulakus, mis peajasjalikult on sihitud tööliste wastu. Siseministri üleüldised seletused wõiwad hoogu anda repressioonidele kõigi tööliste wastu ja ei saa sellepärast leppida seletusega, nagu oleks repressioonid sihitud ainult üksikute kuritahtlike isikute wastu.

On raske hinnata rohkearwuliste kinniwõtmiste kordasaatmist ja sellest rääkida, kui käepärast mingisuguseid materjaale ei ole. Tahan siiski tähelepanu juhtida mõne asjaolu peale, mis selle hulgalise arreteerimise juures ilmsiks on tulnud; kui algasid arreteerimised, siis tehti sensatsiooni number sellest, et arreteeritute hulgas leidsid mitmed Ameerikast siserändanud kommunistid, kes walenime all Eesti on tulnud. See oli üheks sensatsiooni numbriks, et kodanlaste meeleolu arreteeritute wastu õhutada. Aga kuidas on lugu nende kommunistidega, kes walepassidega Eesti pääsesid? Nad tulid ometi siia Wabariigi Walitsuse loaga. Välisministeerium ise on nende passid aktsepteerinud. Kui ei taheta Ameerikast kommuniste Eestisse lasta tulla, siis peaks seda juba alguses takistama. Ometi, nagu pärast selgus, oli ühele tundmata kommunistile välisministeeriumi poolt õigus antud passe wiseerida ja ei ole ime, kui kommunistid sarnast võimalust tarwitawad. (Rkl. O. Strandman hüüab midagi wahele.) Teie, herra Strandman, olite wist tol korral välisminister, kui kommunist Ameerikas passa wiseeris. Siis tuleb ilmsiks weel teine asjaolu. Omal ajal olid siin kommunistid üksikutes maakondades wõimumehed ja mitmed kodanikud olid nende teenistuses. Pärast läksid nad ära Wenemaale. Nüüd on mitmed oma meelt muutnud, ei olegi enam kommunistid, opteeriwad Eesti kodakondsust ja tulewad tagasi Eesti kodanikkudena. Neid lastakse siia tulla, aga wõetakse siis wanad asjad uuesti üles ja hakatakse neid endiste süüdistuste tõttu wastutusele wõtma. Mitmed nendest ei ole peale tagasitulekut mitte midagi teinud, kuid wõetakse wastutusele endiste aegade tegude pärast, kus nad ei olnud isegi Eesti kodanikud, sest muidu ei oleks neid opteerima hakatud. Neid nüüd wangistama hakata see on mingisugune kättemaksimine ja see ei ole mitte

õige riigikorra kaitsmine, mitte seltskonna huwide kaitse. (Wahelhüüded.) Ma räägin nendest, kes ei kujuta enesest nüüd mingisugust hädaohklikku isikut, ega wõta poliitikast osa, waid elawad rahulikult ja katsumad oma elu uuesti üles ehitama hakata teisel alusel ja keda siiski endiste asjade pärast, mis mitme aasta eest sündinud, kinni wõetakse ja kohtu kätte antakse — pärast seda, kui teda Eesti kodanikuks on opteeritud ja temal lubatud on tagasi tulla. Niisugune teguwiis ei ole mitte õige, kui meie Wabariigi Walitsus katsub meelitada Wenemaalt siia isikuid, et neid siin siin wangi panna. Meil on wangimajad isegi täis ja Wenemaalt siia lasta tuua isikuid selleks, et siin suurendada wangide arwu, ei ole mingisugust mõtet. Sellest ma aru ei saa, mis jaoks seda on tehtud. (Wahelhüüe: Kui tema teguwiisid siin ilmsiks tulewad. Ega opteerimise komisjon salapolitsei ei ole.) Opteerimise komisjon töötab siseministeeriumi poolt antud reeglite järele ja opteerimine ei sünni mitte juhusliseselt, waid iga üksiku kohta päritakse teateid kohtadelt. (Siseminister K. Einbund: Kas teate, kui palju opteeritud on?) Mina ei ole mitte opteerimise komisjoni liige, ei ole seal olnud ja ei ole ka siseministeeriumi ametnik, et mul selle üle pruugiks aru anda. Ma arwan, et herra siseminister seda wõiks Riigikogus teatawaks teha. (Siseminister K. Einbund: Saab ka tehtud.) Mina tähendan ainult selle peale, et sarnane teguwiis meie walitsuse poolt ei ole mitte õige ja tuletab rohkem meele kättemaksmist ja ilma süsteemita talitamist, mis tõepoolest seltskondliku-korra kindlustamist ei tähenda.

Ma olen kindlas arwamises, et tuleb mõista kommunismi ja III internatsionaali, kui agressiiwse iseloomuga rewolutsioonilist liikumist. Iga rewolutsiooniline liikumine on agressiiwne ja niisugune on ka tingimata III internatsionaal. Kuigi ma isiklikult ja meie partei tahaks, et meie ja Wene nõukogude wõimu wahel kõige parem wahakord oleks ja kindlasti meie rühm saaks kaitsema seda head wahekorda kõige energilisemalt, kui Wabariigi Walitsus tahaks seda wahekorda halwaks teha, siiski ei ole mitte mul head usku, et ka nõukogude walitsus Wenemaal oleks samuti heatahtlik meie rahwuslise iseolemise wastu. Siin ei wõi ma mitte jagada herra Bleiman'i arwamisi Gruusia kohta ja tõeks pidada neid andmeid, mis pärit III internatsionaali informatsiooni büroost. Ma pean tõelikumaks neid andmeid Gruusia langemise

kohta, mis on esitatud kogu inimkonnale tuntud sotsialistide ja sotsialistlike organisatsioonide protestides nõukogu wägivalle wastu Gruusias. Ma pean selles küsimuses ustawamateks laialt tuntud Gruusia sotsiaaldemokraate, Kautski't, Martow'i ja teisi, kui Bleiman'i. Mulle on arusaadaw ja selge ka see, et III internatsionaali agressiiwse iseloomuga peab rehkendama ja arwesse wõtma peale muu, et see agressiiwus ei ole mitte sihitud ainult seltskonna korra wastu, waid ta on sihitud ka meie rahwusliku iseolemise wastu. Walwel peab olema. Kuid sellest järeldada, et on tarwis kõiki neid, kes kommunistlisesse parteisse, wõi kommunistide poolehoidjateks kuulwad, arreteerida, ei wõi weel mitte. Rkl. M. Martna: Wäga õige!) Selle järele, mis on kirjutatud programmides ja juhtkirjades, ei wõi otsustada, et need isikud, keda arreteeritud on ja keda arreteerida tahetakse, on hakanud wõi kawatsewad lähemas tulewikus neid juhtnõõre ka teostada. Siseministri seletuste nõrk külg seisab nimelt selles, et peale programmide mingisuguseid süüdistusmaterjaalisid siin ette kantud ei ole. Siseminister ütleb, et kohus otsustab, et materjaalisid on kohtule üle antud. Kuid sarnaseid juhtumisi on juba tihti olnud, et inimesi arreteeritakse hulga wiisi ja ühtlasi pannakse jutud liikuma paljutöotawatest kohtuprotsessidest.

Harilikult on aga kõik need suured poliitilised protsessid lõppenud üsna haledalt. Umbes 30% on kindlasti nendest süüalustest isegi sõjaringkonna-kohtu poolt õigeks mõistetud. Nii ei tähenda weel siseministri käeliigutus, et kõik andmed ja materjaalid on antud kohtu kätte, et need materjaalid ka tõepoolest kaaluwad on, et on olemas sarnased andmed, mis õigustawad hulgalisi kinniwõtmisi. Siin ei wõi juttugi olla sellest, nagu ei mõjaks need hulgalised arreteerimised rahustawalt seltskonna peale. Kunagi ei ole arreteerimised mõjunud rahustawalt ja ei mõju ka praegu. Käesolewal korral mõjub see aga iseäranis halwasti, sest arreteerimisi wõetakse ette väga kergelt, siis kui mingisuguseid andmeid olemas ei ole, mis arreteeritawat põhjendatult süüdistaks. Läbiotsimisi toimetatakse ka nende isikute juures, kes kunagi on olnud ühenduses poliitikaga, millega temal aga nüüd juba mitu aastat ühendust ei ole. Läbiotsimisi toimetatakse öösel ja see asjaolu isenesest juba ei wõi kuidagi wiisi kodanikkude rahustamiseks kaasa aidata. (Siseminister K. Einbund: Tooge näitusi.) Ma wõin näitusi tuua, Wal-

gas, näituseks on läbiotsimine toime pandud ühe kooliõpetaja juures, kellel ei ole mingisugust ühendust praeguse poliitikaga. Aga tal on warem poliitikaga tegemist olnud. Nüüd minnakse ööse tema korterisse läbiotsimist toimetama. Kui midagi ei leita, jäetakse ta siiski õnneks arreteerimata. Niiwiisi ilma kindlate andmeteta öösel läbi otsima minna perekonnainimest, ei ole igatahes kõlbulik. Seda wõiks päewa ajal teha, kui see juba nii möödapääsemata on. Kokku wõttes pean mina ütleva, et mina ega ka sotsiaaldemokraatline rühm ei wõi mitte rahulolewateks tunnistada sise-ministri seletusi, mis tema hulgalise arreteerimise põhjendamiseks ette on toonud, ja peaasjalikult sellepärast, et mingisugust materjaali, mis õigustaks neid arreteerimisi, üleüldse ei ole ette toodud, ei ole meil mingisugust põhjust usaldada seda käeliigutust, et kõik need materjaalid on kohtuwõimudele edasi antud ja eks pärast kuule, kui kaaluwad nad on, kui kohtuasi ette tuleb. Kohtuwõimude kätte on ka enne „materjaale“ antud, kuid need materjaalid ei ole mitte alati kaaluwad olnud.

Rkl. M. Bleiman (is.): Ma ei taha pikalt peatada... (Rkl. J. Seljamaa kohalt: Aega on ju ainult 15 min., ei saagi pikalt kõneleda!)... selle pika ettelugemise juures, mis siseminister siin ette tõi ja mida ta ise ilukirjandusliseks palaks nimetas. Ma ütlen, et selle juures mingisugust tarwidust ei ole pikemalt peatada. Kui herra siseminister ütleb, et meil mingisugust poliitilist korda ei ole ja et meie, kui arupärijad isegi seda uskuda ei tohiks, sest waadake, meie saame oma koosolekuid wabalt pidada, rongikäikusid korraldada jne. jne. Mina küsiksin nüüd herra siseministrilt, kuidas nimetatakse niisugust korda, kui parlamendis rahwasaadikute poolt on walitsusele arupärimine ette pandud mitmesuguste wägiwallaaktide ülekohutuste sammude ning wäärnähtuste kohta, mis riigielus maad wõtnud, ja walitsuse liige arwab heaks arupärimiste peale ilukirjandusliste palade ettelugemisega wastata, ilma et ta ühte sõnagi ette tooks, mis asja sisuliselt selgitaks. Edasi, — kui teie ütlete, et materjaal wangistatud isikute kohta on antud kohtuwõimude kätte, siis, et iseloomustada seda joont, mis juurdunud meie riiklises elus, tahaksin ma siseministri käest teada saada, kus lõpeb meil praegu politseiwõim ja kus algab kohtuwõim? Ma pean ütleva, et meie sõjakohus seda wahet ei näe. (Wahelhüüe: Meil on ka ju

harilik kohus!) Noh, ma ei ole weel seda näinud, et meil poliitilised asjad harilikku kohtusse lähewad, waid ainult sõjakohutusse. Neis kohtutes ei ole muud süüdistusmaterjaali ega tõendusandmeid ette tuua, kui sellesama isiku omad, kes süüalust on, ei tea mitu korda, üle kuulanud ja igasugusel wiisil teatud materjaali kätte saada püüdnud. Mingisugune nurgatagune jõud ütleb: „Waat, meie andmete põhjal on kohtualune süüdi“ ja keegi ei wõta wae-waks selgusele jõuda, kas süüdistus põhjendatud, kas need andmed, mis ette tuuakse, tööoludele wastawad. Nendest „meie andmetest“ on küllalt, et inimest üles puua ehk 10—15 a. sunnitööle mõista.

Kas ei ole küllalt selge, et see muud ei ole, kui politseiline kodanluse klassikohus, ja meil ei maksaks rääkida demokraatlisest kohtust. Sõjakohus on selge häbikohus töörahwa nuhtluse teel. Siis seletas weel siseminister wäga kõrgendatud toonil, et waadake, siin on meil tegemist mingisuguste juhtnööriidiga, mis olewat Moskwast ja mujalt üle piiri tulnud. On wäga iseloomulik, et Moskwast saadetakse mingisugune ilukirjandusline pala, mida siseminister siin ette kandis, ja meie siseministeeriumi ametnikud muud ei saa, kui peawad selle pala järele jooksuma hakkama ja karjuma „karauul“ ja siis hakatakse kohe wangimaju täitma. Ma ei taha selle juures pikemalt peatada, eelkõneleja näitas juba ära, et mingisugust materjaali ei olnud, mis arreteerimise paratamatust oleks tõendanud. Siit paistab selgesti wälja, et mitte siseministeerium ei juhi meie riiklist elu, waid politsei, eraldi kaitsepolitsei, juhib siseministeeriumi tegewust ja meil on tegemist ainult politseiniku riiklise poliitikaga. (Siseminister K. Einbund kohalt: Mis Teie lorite!) Noh, ma oleksin wäga rõõmus, kui wõiksin seda ainult naljaks pidada ehk ilmaasjata jutuaajamiseks ja kui teie näidata wõiksite, et see mitte nii ei ole.

Edasi, herra haridusminister peatas uuesti noorproletaarlaste ühingu juures. Sellesama küsimuse juures on seletatud, et meie kaswaw noorsugu ei ole enam kindel oma moraalsel alusel, et ta olla nagu käest ära läinud, neile tulla kindlamat joont pedagoogiliselt kätte näidata. Wõib olla, et see tõsi on, aga teie olete ehk nii head ja wastate järgmiste küsimiste peale: Kes olid need, kes meie õpiwa noorsoo õpetöö juurest ära kiskusid ja kasarmutesse toppisid? Kes on neile tapariistad kätte surunud? Kes on neid õpetanud oma kaaskodaniku rinda tääki

suruma, ma küsin, kes on need olnud? Kes on noorsoo õpetöö juurest ära kiskunud ja kasarmutesse wiinud, kus peale muu veel olukord loodud, mis inimest ainult hävitada võib? Kes on need, kes nõnda on meie kaswawa noorsoo õigelt teelt kõrwale wiinud? Wastuse nende küsimiste peale saate oma lähemate naabrite käest. Kui haridusminister siin noorproletaarlaste ühingu rääkides tähendas mingisugusest põrandapõlemisest, siis peab seda mõistma, et haridusministeeriumi äärmiselt tagurlise koolipoliitika teostajad tunnewad, et neil põrand kuidagi tuliseks hakkab minema. Mul oli enamalt juhus tähendada, et õppiw noorsugu ei wõinud jääda külmaks kõigi nende juhtumiste juures, mis haridusministeeriumi poliitika tagajärjel ilmsiks tulid, waid ta pidi seal teatawas mõttes häält tõstma. Kui teie arwate, et ühingu sulgumisega kõik likwideeritud on ja et kõik need tumedad ja mustad jõud meie koolipõllul rahulikult töötada wõiwad, siis eksite raskesti. Nende awalikkuse ette kukumine saab edasi kestma ja ka see ei aita midagi, kui haridusminister, nagu meie ajalehtedest lugesime, kooliõpilastel ära keelab osawõtmise kõigist organisatsioonidest, peale nende, mida tema armulikult lubanud on. Kui siin tõendati, et isegi 11—12 aastased lapsed nende organisatsioonide liikmed on, siis ei wastanud haridusminister mitte selle peale, kuidas wõiu skoutide ühingus olla isegi 8-aastaseid lapsi. (Rkl. J. Hünerson: See on lori!) Teie herra Hünerson ei ole küllalt informeeritud ja Teie wõiksite pöörata kaitsepolitsei poole andmete saamiseks. Mul oli alles minewal pühapäewal juhus näha, kuidas salk noori skoutisid oli metsas laagri üles löönud ja ma pean ütleva, et 7 aastased oma julguse poolest wägewaid sõnu tarwitades, 17 aastastest põrmugi taha ei jäänud. Edasi on herra Jürgenstein wäga wihane nende sõnade peale, mida ma ette tõin Gruusia kohta ja mida herra Laidoner weel oma poolt tõendas. Ma ei teadnud, et see teid nii wäga huwitab, kuid ma ei hakka ka praegust faktide rida ette tooma, sest faktid jääwad ikkagi faktideks ja sisuliselt seda ümber lükata ei saa. Kui ma ütlesin, et Gruusia kodanline walitsus suri loomulikku surma, siis mõtlesin ma kõigepealt seda, et see peaaegu niisama ilma ohwriteta läks, kui Wene tsaariwõimu kukutamine. Kuid oli asi otsustatud ja wõimul olid weel ühelt poolt kodanline walitsus ja teiselt poolt rewolutsiooniline walitsus, siis kuulutati mõlemate wahel wastastikune

amnestia wälja. Juba see samm, et mõlemad walitsused, wõimul olles, amnestia wälja kuulutasid, näitab, et seal asi wäga loomulikku käiku läks. Kui siin herra Jürgenstein katsus tõendada, et Gruusia walitsus mitte kodanline ei olnud, waid sotsialistline, siis ei saa ma aru, mispärast kodanlus selle kukkumise üle pisaraid wala. Ta peaks kõik oma kellad hüüdma panema ja wõidulaulud kajada laskma rõõmu pärast, et sotsialistline walitsus kukutatud on. Ma jätan hindamata weel wäited, mis ette toodud sotsiaaldemokraatide poolt Gruusia walitsuse kukutamise kohta, sest see on omane sotsiaaldemokraatidele, et nad proletariaadi walitsuse vastu wõitlewad. Ma ei taha ka sisuliselt waidlema hakata Laidoner'i wäidetega, kes tugewama töolistekaitsja on. Omal ajal leidis tema parteikaaslane Uluots, et sotsiaaldemokraatidid vähemalt 90% rohkem töolistekaitsjad on, kui kommunistid; wist jättis Uluots ülejäänud 10% omale. Ennemalt kuulsime Põllumeeste rühma liikme Liwak'i suust ka umbes sarnast wäidet ja loomulikult pidi Laidoner umbes sellesamale seisukohale asuma.

Ei ole põhjust siin pikemat ettelugemist pidada parempoole õpetamiseks, sest õpetuse jagamine meie kodanlisele klassile jääb sotsiaaldemokraatide hooleks. Edasi üllatas mind herra siseminister ühe oma wäitega. Nimelt tähendas tema, et praegune poliitiline joon ei ole juhitud töolisteklassi vastu, sest töolisteklassi wõitlus, kui niisugune peab ometi olema, ja meie walitsus, waadake, tahab isegi heatahtline olla. Heatahtlikkust on walitsus üles näidanud sellega, et Tallinna ametiühisuste kesknõukogu mitte sulatud ei saanud, kuna ta seda oleks pidanud saama, sest — kes oleks wõinud siis weel tööliste huwisid kaitsta. See wäide herra siseministri suust oleks wõinud parem ära jääda, sest vähemalt temal pole tarwis walada krokodilli pisaraid iseenese wägivaliaaktide üle.

Ma toon ühe pisikese joone sellest „heatahtlikkusest“, mida herra siseminister töolisteklassi vastu tarwitanud. Kõigil on teada, et meil mõne tööstuse alal tööliste poolt wäga palju wargusi ette tuleb. Kõigerohkem tuleb wargusi ette sadamas laewade laadimise ehk tühjendamise juures, kus asi isegi nii kaugele läks, et ka teiste riikide esitajad diplomaatlisel teel olid sunnitud abi otsima. Töolisteklass ei saanud sarnase seisukorraga leppida, waid

astus selle wäärnähutuse kõrwaldamiseks kõigeenergilisemaid samme. Sadamatöölise hulka olid poetanud endid isikud, kes just warguste peal wäljas olid. Nendel oli ükskõik, kui palju nad palka said, tähtis oli neile see, kas neil küllalt wõimalust on warastada. Tallinna organiseeritud töölistekiht astus sellele nähtusele vastu ja asutas teise artelli, kes pidi kõrwaldama kõik niisugused kihid, kes wargusega töölisteklassi palgawõitlust ajasid. Artell garanteeris, et töö juures enam mingisuguseid wargusi ette tulema ei saa. Kuidas reageerisid siseminister ja politsei niisuguse tööliste ettewõtte peale? Uus artell keelati politsei poolt ära. Politsei ei lubanud neid tööd alata. Riikline wõim wõttis selle wargabande oma kaitse alla. Wõib olla on see ka õieti heatahtlikkus herra siseministri poolt, kui tema ametiühisuste kesknõukogu tahab retsepti järele töötama panna. Ma tahaksin küsida: Missugune on see karjamaa, mida hundid lammastele kätte juhatawad? Missugune on see taktiline ja poliitiline siht, mida kodanline walitsus töörahwale soowitab? Töörahwas ei lase ennast iialgi selle karjamaa peale ajada. Meil rõhutatakse siin isamaalist ja riiklist seisukohta, mida iga abinõuga tuleb kaitsta ja üles ehitada. Lubage tähendada, et seesama isamaalsus, mida teie nii väga rõhutate, ei ole sugugi teie ülesleitud, waid see on teile Lääne-Euroopa imperialistlike riikide poolt kätte õpetatud. Sellest seisukohast wälja minnes näeme, et teie riiklus ja isamaalsus wõtab sama kuju, mis parajasti rahakotti ära mahub, riiklus ja isamaalsus on teil westitaskus, seda wõite börsele wiia ja seal maha müüa. Kogu see isamaalsus ja riiklus, millest siin jutt oli, on Lääne-Euroopa wägiwald, tema on üks osakond kõigest sellest wägiwalla börsest, mille peawalitsus Pariisis ja Londonis. Kui teie meid kutsute niisuguse isamaalsuse kaitsemisele, noh, siis meie wõime teid tänada lahke kutse eest. Kuid, et meie teie kutsele vastu sammuksime, ei saa meie iialgi täitma, meie ei saa kaasa aidata sellele poliitilisele joonele, mille ülesandeks on wägiwalda kaitseda. (Wahelhüüe: Meie Moskwa sulaseid kaasaitajaks ei taha.) See on igitahes kindel, et teie Pariisi ja Londoni sulased olete, millepärast teil ei pruugi lapsejuttu ajada. Teie teate väga hästi, et kui on loodud ühelt poolt wägiwalla poliitika üleüldine jõukoondus, siis on loodud teiselt poolt ka üleilmiline töörahwa jõukoondus. See üleilmiline töörahwa jõukoondus ei

mahu ainult Moskwa. Sellest peaksite teie aru saama. Üleilmlist töörahwa ühendust ei saa ühe linnaga pidada, teie peaksite kord juba oma lapselikud targutused Moskwa kohta maha jätma. Ma toon illustatsiooniks sellele, mida nimetasin siin teie isamaalsuse ja riikluse kohta „Päewalehes“ ilmunud sõnumi. (Wahelhüüe rkl. J. Hünerson'i poolt: Kas Teie ka niisuguseid sõnumid kirjutate?) Wabandage, herra Hünerson, siamaani weel mitte. Et see leht Teile lähedal seisab, siis on see artikkel Teile kaunis õpetlik. Pealkiri on: „Wenekeelsed etiketid keiserlikkude kullidega“. Sõnum ise käib järgmiselt: „Sindi kalewiwabrik mõtleb edaspidigi tarwitada oma kalewikangastel ainult wenekeelseid etikette, mida ehiwad kaks Wene kulli oma endiste keiserlikkude lisandustega. Nähtawasti ei tea Sindi kalewiwabriku juhatus weel mitte, et Wenemaal keiserlik kull ammu moest läinud ühes keisriga ja et Sindi nüüd Eesti wabariigis on“.

Sarnaseid etikette trükiti alles mõne päewa eest ühes Tallinna trükikojas. Mina soowitaksin teile herrad parempoolsed, küsida peaminister Konstantin Päts'i käest, kuidas wiisi ja mil põhjustel Sindi wabriku juhtiw tegelane, Konstantin Päts oma wabriku etikette kahepealise kulliga ehitada tahab. (Naer.) Ma tahaksin, et teie herra Hünerson, kellel väga hea meel näikse olewat selle üle, ütleksite Konstantin Päts'ile „Päewalehe“ sõnadega, et Wene tsaar on ajalooost kadunud ja et Sindi wabriku piirid Eesti riigi piirides asuwad. Ehk küll tsaari waim peaks kadunud olema, on tema siiski meil Pätsus ja Einbundis kehastuse leidnud. See waim leiab ka needsamad embleemid ülesse, mis wanal tsaariajal olid. See waim ei raatsi oma kahepeaga kotkast lahkuda; wabariigi embleemiks kawatsetakse ikka kotkas wõtma, olgugi, et sellel kotkal kahe pea asemel üks pea on. Riigikogu liige herra Martna leidis, et selle teise pea asemele 3 musta kassi on pandud. Kuidas seda isamaalsust laiemas ringides aetakse, siis jättis herra Einbund proklamatsioonist lugemata lause, kus oli öeldud, et meie siseminister on sisepoliitika wälja rentinud, ja mina pean seda tõepoolest õigeks tunnistama. Kui tsaariwõim Wenemaal kõdunema hakkas, kui ta juba kaunis pude oli, siis renditi ka tsaariwõim wälja; rentijad olid tsaari kindralkubernerid ja teiste erakorraliste wolitustega isikud. Meil on need rendilewõtjad, sisepoliitikat teostawad isikud — kaitsepolitsei eesrinnas, siis wabrikantide ühisus, peale selle weel

ühed ja teised ametkonnad, ja isegi Ameerikast on kristlikka sisse importeeritud selleks, et seda sisepoliitilist ülesannet teostada.

Edasi tahtsin ma veel paari sõnaga peatada rhs. Martna ütelse juures, mis ta eelmisel koosolekul „Siioni wahtide“ asjus tähendas. Öeldi, et niisuguses mõttes seda sõna tarwitada, et nemad s. o. sotsiaaldemokraadid on tarwilikuks pidanud ja peavad ka veel toetada seda nõndanimetatud demokraatlist korda ja kui nad seda poleks teinud, siis ei oleks, wõib olla, Wene nõukogude walitsus kahte miljoni puuda kartulid saanud. Wõib olla, et nõukogude wõimud wäga tänuulikud saawad olema sotsiaaldemokraatidele selle saadetuse eest, aga mina tahaksin siin toonitada ja alla kriiputada, et demokraatia, kui niisugune, üheskoos politseilise wõimude walitsusega, demokraatia ühes sõjakohtutega, demokraatia on kõigewaljemate surweabinõudega, mis kõik ainult selle peale wälja sihib, et töolisteklassi ära surmata. Ma tänan niisuguse demokraatia eest! See on ainult demokraatia kõietantsitamise ja oleks juba ükskord aeg niisugust kõietantsitamist demokraatlisel pinnal maha jätta. Ma ütlen, kui teie suudaksite ja tahaksite siin maksta panna demokraatlist korda, kui teil natukenegi tahtmist oleks, siis wõib olla, suudaksite teie jõuda lähemale sellele piirjoonele, mis lahutab töörahwa diktatuuri demokraatiast, aga praegu ei saa isegi sellest wiimasest juttu olla.

Herrad parempoolsed armastawad siin üsna tihti Wenemaad meele tuletada, kui näituseks meil tõendatakse, et töörahwas näljas on, et toiduainete hinnad kõrgemad on, kui palgad, siis näidatakse ikka Wenemaad poole ja öeldakse: Waadake, üks Wenemaad töölised ole rohkem näljas, kui teie! Ja kui meil küttematerjaali saada ei ole, siis näidatakse ka Ida poole ja öeldakse: Waadake, Peeterburis lõhutakse elumaju ära, et kuidagi wiisi kütet saada. Waadake, nõnda wiisi toidetakse meie töolisteklassi näljaga, mis teistes riikides, ja kõetatakse selle külmaga, mis mujal walitseb. Ma pean veel rõhutama, et just majandusliste kitskuste meeletuletamisel näituseks wõetakse ikka Wenemaad, aga mitte neid kodanlisi riike, kus asjaolud just samasugused; Austrias on näituseks puudus mitu korda suurem, kui nõukogude Wenemaal, olgugi, et Austria puhukodaniline maa on ja proletarist Wenemaast teadagi ei taha. Kui teie, austatud herrad, sissekukkumisest kõ-

nelete, siis on mul wäga kahju, et see herra, kes seda ütles, poliitilise ja majanduslise eluga nähtawasti natukenegi tuttaw ei ole, sest ta ei näe, mis üksikutes riikides sünnib

Ma tahtsin veel ühe asjaolu peale tähelepanu juhtida, et kui teie siin wõtate suu täis Wenemaad kohta ja kui teie siin Wenemaad tahate arwustada, siis on see teile tänamata ülesanne. Wenemaad on nii kaugele sellest sihist, mille poole teie siin edasi lähete, et Wenemaad arwustamine teie poolt on niisama, kui läheks teie näpuga taewatähti torkima.

Edasi on siin nimetatud mingisugust klassiwahede pehendamist ja siseminister Einbund on veel täna toonitanud, et neil tööpoolest pole huwi olnud klassiwahesid terawaks ajada, waid et nende poolt just klassiwahede pehendamise peale on wälja mindud; kui nüüd puht-teoreetilisele pinnale jääda, siis, wõib olla, oleks meil Eesti tööpoolest wõimalik olnud klassiwahesid äärmise terawuse eest hoida, just sellepärast, et meil majanduslised olud, wõib olla, seda natukene rohkem wõimaldavad ühelt poolt, ja teiselt poolt, et meie töolisteklassi niiwõrd wäikearwuline on ja organiseerimata ja et ta sellepärast, — nagu meie juba siin mitu korda oleme toonitanud ja nagu see ka siseministril peaks wäga hästi teada olema, — mitte otsekohese wõitluse pinnale astuda ei saa. Kuid meil ei ole püütud kuidagi wiisi klassiwahesid pehendada ja siseministri poliitika peale waadates peab ütlemata, et kõigeesimene, kes kõigerohkem rewolutsioonilisel alal Eesti wabariigis tagajärgi on saawutanud, on siseminister. Ei ole ükski teine jõudnud ei ühegi kihutuskõnega, ei teisel teel rahwa masside hulgas ellu kutsuda nii suurt rahulolematust walitsewa korra wastu kui seda on teinud siseminister oma tegutsemisega, mis nõndanimetatud „demokraatlise“ korra lõpuliikult paljastanud rahwahulkade ees; kuid meie ülesanne ei ole mitte selle seisukoha hindamine, see jäägu kodanliste klasside eneste teha.

Lõpuks pean ütlemata sedasama, mis kusagil mujal öeldud, et meie riikiline seisukord, mida ma siin ette tõin ja mida teie igapäew westitaskus börsele kannate, on alguse saanud Konstantin Päts'ilt ja teatawat ringkäiku tehes sinnasamasse Päts'i juure tagasi jõudnud. Ma ei näe ka temal mingisugust edasimekut. See on lõpuaste ja kuidawiisi see lõpuaste wiimaks kujuneb, kuidas see lõpuaste saab likwideeritud ja kuidas ta wälja wiib ajaloo käiku,

kas läheb ta sel teel, nagu see Gruusias oli, ja meil, nagu teie iseäranis kardate, wõi läheb ta teistsugusel teel, seda ei saa ma öelda. Lõpuks panen ette järgmise resolutsiooni: „Ära kuulates siseministri seletust nelja arupärimise peale, leiab Riigikogu, et noorproletaarlaste ühingu sulgumine, Riigikogu Kommunistlise Töölisterühma liigete J. Allikso, J. Wanja, J. Soans'i ja J. Santa isiku ja kodukolde puutumata rikkumine ja sama rühma ruumide läbiotsimine, siseministri määrused koosolekute ja streikide keelu kohta, Tallinna linnawolikogu Kommunistlise Töölisterühma ja Tallinna ametiühisuste kesknõukogu juhatuse arreterimine on kodanlise wõimuwalitsuse klassiwõitluse aktid, mis sihitud töölisteklassi wastu, ette wõetud töölisteliikumise häwitamiseks, tunnistab sarnased aktid hukkamõistetawaks ja siseministri wastuse mitterahuldawaks ning läheb päewakorras edasi.

Rkl. A. Hansen (is.): Kõigepealt pean tähendama, et ma sõna ei oleks wõtnud, kui mitte herra siseminister oma seletusega seda välja ei oleks kutsunud. Herra siseminister seletas: Mis teie tahate, mis teie karjute, teil on olemas kõik wabadused, teil on koosolekute wabadus ja teised. Sellest on aga kogu aja räägitud, et neid wabadusi ei ole. Herra siseminister tuleb siiski ja ütleb: Waadake, 1. mail wõisite teie wabalt koosolekuid korraldada. 1. mail wõisite teie wabalt rongikäikusid toime panna. Kuid herrad, meie teame, kuidas nende 1. mai rongikäikudega ja koosolekutega lugu oli. Tallinnas kirjutati isegi ette, mida lipu peale wõib panna, Tartus mindi aga niikaugale, et konfiskeeriti lipp ära. Tartus arwati seda sellepärast teha wõiwat, et Tartu töölised ei ole reaalseks jõuks, mida karta tarwitseb. Minul isiklikult tuli niisugune asi ette, et minu üle tehti protokoll omawoli tarwitamise pärast. Lugu oli nii: koosolek lubati kokku tulla, kuid kõneleeda ei lubatud.

Teie karjute: Wenemaal, Wenemaal, waadake, Wenemaal on öeldud, et seal maksab diktatuur, kuid teie, mu herrad, räägite demokraatiast. Herra Laidoner ütles siin otskoheselt — ja meie ütleme — au temale selle eest. — et meil on walitsemas kodanluse walitsus, õigem diktatuur. Meie saame sellest aru, kuid mispärast tahate teie pugeda demokraatia wiigilehe taha. Meie teame, kuidas seda demokraatlist korda teostatakse. Riigikogu walimiste ajal ilmus teie lehti sajadtuhanded

puudad ja „Kaja“ saadeti rahwale laiali wagunitega. Meie teame, et töölisteklassil ei ole midagi peale wiltsa palga, ja mida ainult üksikutel on, kuna suurel hulgal nälgimise wabadus, teil on aga waba wõimalus sahkerdada ja teie ärnid tõusewad iga päewaga. See oli niisugune asi, mille juures wõib silmad kinni pigistada. Meil on põhiseaduses lubatud koosolekute wabadus, kuid kuidas on tegelikult selle wabadusega. Tallinnas wõiwad töölised ainult „Walwaja“ saalis kokku tulla, sest mujal neile ruumi ei anta, ja seal on ka koosoleku pidamiseks reeglid Einbund'i poolt maksma pandud. Kui kaitsepolitsei ilmus „Waba Maa“ trükikotta, siis küsis ta, kas teie ei tea, et iseseiswatelt, kommunistidelt ja ametiühisuse kesknõukogudelt midagi trükida ei tohi wõtta, sest teilt on allkiri wõetud. (Siseminister K. Einbund: See on lori!) Mina wõin seda tõendada. Niisugune lugu on ka teiste trükikodadega. Kuidas on lugu selle poolest teistes kohtades? Maal ei ole töölistel wõimalust kokku tulla, sest wallamaju ja koolimaju neile koosolekute pidamiseks ei anta ja oma rahaga ei ole töölistel wõimalik hooneid üles ehitada. Herra siseministri määruse põhjal nõuawad politseiwõimud maal täielikku kõne teksti. Minul on praegu dokument taskus, kus politsei koosolekut ei luba, sellepärast, et kõne sisu teada ei olewat. Palwekiri anti aga politseile määrustega täielikus kokkõlas ära, kuid politseiülem kinnitas oma eitawa resolutsiooni sellele peale. Herra Einbund'il ei ole see asjaolu wist mitte teadmata. Mina wõin niisuguseid akte mitmedkümmend tuua, kus kohalikud politseiülemad nõuawad kõneaine asemel kõne teksti.

Edasi tahan rääkida trükiwabadusest. Tallinna ametiühisuste kesknõukogu, ülemaaline maatöölise liit, Riigikogu Kommunistline Töölisterühm ja iseseiswate rühm lasksid 1-sel mail järgmise üleskutse välja. Ma paluks teid waewaks wõtta kuulata, mida siin üleskutses kirjutatakse. (Paremalt poolt: Ei ole tarwis.) Mina ei tea, kas teie teate, mis seal on, wõib olla, et teie seda ei tea. Üleskutse loosungid on järgmised: Elagu üleilmline nõukogude wabariik! Elagu esimene mai. Maha kodanlus! Ühtegi lauset ei ole siin olemas, et kutsutakse ülesse 1. mail ehk lähematel päewadel Eesti wabariigi kukutamiseks, waid need on üleüldised kogu ilma tööliste hüüdsõnad, mida rõhutatakse selles üleskutses. Ma ei taha siin juures pikemalt peatada, kuid ühte asja ütlen siiski: teie, herrad, oma seisus-

korra päästmiseks wõtke abinõud tarwitu-
sele, mis tahate, ennast teie ikka ei päästa.

Herra Laidoner tõi sisemise olukorra kaitseks ette, et see küsimismärgi taga seista, kas sotsialism pankrott on, wõi kapitalism. Käesolewal silmapilgul siit kateed-
rilt selle üle waidlemine wiiks wäga kau-
gele. Aga ma ütlen teile, andke rahwale, tööliste wõimalus seda ainet rahwakoos-
olekul käsitada, tulge siis neile wastu waid-
lema, siis näete, kes pankrotti jääb. Waadake, kui nüüd puudutatakse kapitalismi mädanenud alusmüüre, siis on see riigi kukutamine. (Kära paremal pool.) Ja waadake, selleks on kõik need „demokraat-
lised“ nagaika-määrused koosolekute pida-
mise „wabaduse“ kohta maksma pandud. See on ka see põhjus, miks ärksamaid töö-
listeklassi esitajaid eest ära notitakse ja kindlate müüride taha paigutatakse, et siis keegi ei suudaks teie pankrotti ja wiletsust paljastada. Wõtke kätte oma igapäewased kodanlised lehed ja waadake, mis kirjutate teie Inglise streigist wõi Ülem-Sileesia sündmustest. (Rkl. A. Tupits kohalt: Seda suurt streiki olete teie alati oodanud. Segased wahelhüüded). Meie ei ole mitte õel-
nud, et see täna-homme ehk kolme tunniga täide läheb, kuid et ta lõppude lõpuks tuleb, see on selge, ja herra Tupits'a ühes „Ka-
jaga“ ümber wiib. Ma kord tähendasin juba, et Wenemaal öeldakse otsekohe, et neil on proletariaadi diktatuur olemas, aga kodanlus peidab oma diktatuuri demo-
kraatlise wiigilehe taha warju. (Segased wahelhüüded paremal pool.) Ka see rahwa-
tõttamine on teie oma tehtud, seda tehakse kuldwasika, Harju panga ja teiste sarnaste asutuste kaudu.

Juhataja A. Kerem: Ma kuulen hüüdeid lõpetada. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Kas nüüd meie takistame tööd?) Palun rahu. Sõna on herra siseministril.

Siseminister K. Einbund: Ma wotan sõna ainult mõneks faktiliseks mär-
kuseks eelkõnelejate poolt ettetoodud asjade selgitamiseks. Rkl. Palwadre tähend-
das, et siseminister on ise arreteerimisi tähtsaks pidanud ja nende üle ajakirjanik-
kudele seletust annud. Ma pean õiendama, et ajakirjanikkudele on esialgu informatsioon antud mitte sellepärast, et ma seda tähtsaks pean, waid et ajakirjanikud wäga peale käisid, et selles asjas teateid saada. Et kõigile ajakirjanikkudele seda ühe korraga teha, palusin ma nad kesknädalal oma juure, et üleüldist seletust anda. Ühenduses sellega iseloomustas rhs. Palwadre ja ka

teised kõnelejad, et meil olewat hulgalised arreteerimised käsil. (Rkl. J. Piiskar kohalt: No jah, ega rohkearwuline ei ole hulgaline.) Rohkearwuline ei ole tõesti hulgaline ja sellepärast lubage tähelpanu juhtida arupärimiste teksti peale, siis ei ole seal ka mitte sajas, waid 15 arreteeritust jutt. Sadandetest kõnelda on liialdus, minu teada ei ole üle 45. (Rkl. J. Piiskar kohalt: 70 Tartus, nagu „Waba Maa“ ette toob.) Sel puhul oleks üleliigne kõnelema hakata masselisest arreteerimisest ja siis oleks ka üleliigne olema kõneleda sihilikust töötamisest töölisteklassi wastu.

Edasi pean ma õiendama, et ei siseministeeriumi ega ka politsei poolt ei ole minu teada trükikodade juhatajatelt mingisugust allkirja wõetud. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Trükikoja juhatajatelt on allkirjad wõetud.) Siis palun ma need andmed minule isikliselt edasi anda, ehk arupärimisega esitada, minu teadete järele wõetud ei ole. (Rkl. J. Piiskar kohalt: On küll trükikoja juhataja ametlik teade minule.) Nii wiisi meie kaugele ei saa: Teie ütlete: ja, mina ütlen — ei. Minu poolt igatahes mingisugust korraldust selleks antud ei ole, niisama ka politsei peawalitsuse ega kaitsepolitsei poolt, et trükikojad ei wõtaks kommunistlisi lehti trükkida. Kommunistlise lehe trükkimise asjus wõis seda seletada ainult sellega, et meie kodanikud oma kohuseid tunnawad ja nähtawasti wabal algatusel kommunistlisi lehti trükkida ei wõta. (Wahelhüüde rkl. J. Allikso poolt: Kants'k on waba algatus.) Sadamatöölise asjus pean tähendama, et kõik abinõud tarwitusele on wõetud. Wälis- ja tolliasjus registreerib sadamakapten ja seesama registreerib ka artellid ja see on maksew kord, nii et selles süüdistada ei wõi siseministeeriumi ega eriti politseid, waid palun pöörata otsekohe süüdistusega selle ametkonna wastu, kes kõnealolewat artelli sadamas mitte pole registreerinud. (Rkl. J. Allikso: Walitsus juhatab Pilatuse juure!) Edasi on asju ette toodud, et ühelt poolt ratsapolitsei, teiselt poolt sõjawäelased ametiühisuste ruumidesse on tunginud ja lipu ära warastanud. Selgus, et 4—6 sõdurit on sisse läinud ja punase lipu ära warastanud. See on tõesti kahetsemise wäärt asjaolu, et need isikud, kes mundrit kannawad, niisugust tegu korda saatnud. Minu poolt otsekohe sai sõjaministrile teada antud ja nad on karistuse oma ulakuse eest kätte saanud. Meil on kindel kord, et sarnast ulakust mitte lubada ei wõi. (Wahelhüüde paremalt poolt: Olete oskanud enese wastu niisugust

waenu äratada. Wahelhüüe pahemalt poolt: See on siseministri ässitus!) Kahetsen, et niisugune juhtumine on olnud, kuid see on juba likwideeritud. Teisel korral kuulsin ma, et Tartus ametiühisuste ruumidesse isikud on sisse tunginud ja tahtnud seal koosolekut segada wõi lippu ära wiia, seal aga ennast politsei wahele segas ja ütles, et tema mitte siin korda rikkuda ei luba; nii on wabariigi politsei Tartus koosolekut kaitsenud ja sõduririides isikuid ära ajanud. Kuid pärast seda on need sõduririides korrarikkujad, kui politseid sel korral kohal ei olnud, omawoliliselt sisse tunginud. Selle ulakuse eest leiawad nemad oma karistuse. Edasi on etteheiteid tehtud, nagu takistaks politseiülemad koosolekuid ja keelaksid kokkukutsumise ära. Ma paluksin tõesti, et kui kodanik näeb, et politsei korda on rikkunud, seda otsekohe, kas minule karistamiseks ette panna ehk kohtu kaebada. Teie naerate, teid ei huwita mitte politsei kaswatus, waid teie näeksite heameelega, et nad weel rohkem ülekäte läheksid. Kui niisugune korra wastu eksimine peaks juhtuma, paluksin wäga minule sest kohe teatada. Praegune maksew kord on niisugune, et koosolekuid ei wõi mitte politseiülem, waid siseminister ära keelata. Ainult kõned, mis uulitsal ja platsidel peetakse, käiwad politseiülema alla. See oleks wastuseks nende ettetoodud süüdistuste peale. Siis tahaksin ma weel paar sõna rkl. Palwadre'le öelda. Herra Palwadre peaks küll wist teadma, et kui need asjad on läinud juba prokuratuuri ja kui kohtuuriija juba on nende juure asunud, siis ei saa enam arupärimisega minu poole pöörata; niisugusel korral ei wõi mina mitte seletust anda.

Rkl. J. Kana (töer.): Austatud rahwaesitajad! Siin rhs. Allikso ütles päris selgesti, et nemad III internatsionaali mõtteid ja püüdeid laiaili laotawad. Niisama on proklamatsioonist, mille lõpp siin ette loeti, päris selgesti näha, mida kätte saada püütakse. See on ka minu isiklise arusaamise järele nii. (Wahelhüüe: See on Kana arusaamine). Ükskõik kas see arusaamine kanalik wõi piisakarlik on, kuidas teie ise arwate nende nimelega mängida. Igatahes tahaksin ma käesolewate arupärimiste kohta seda öelda, et nendes arupärimistes ei taheta õieti muud kätte saada, kui seletada, et meil on olemas mingisugune kord, mida meil demokratismiks nimetatawat, mis iseenesest aga wäga halb kord olla. Öeldakse, et seda demokraatlist korda ei olewat sugugi, tuuakse aga sellesama de-

mokraatlise korra nimel terve rida nõudmisi ette, tullakse ja toonitatakse kindlasti, et waadake, kõik see demokraatline kord ei ole midagi wäärt, see olla peidetud diktaator jne. (Naer.) Nüüd tuuakse aga ette, et kusagil maailmas on teine kord maksew, et see kord on seal ilusasti käimas ja et see on mitu ja mitu korda parem, ja selle korra juures ei ole tarwis mingisugust wägistust. Selle korra juures ei olewat sugugi tarwis niisuguseid nähtusi, nagu kinniwõtmine, liiategi mingisuguse mõtteawalduse pärast. Kõik minna iseenesest nagu Eesti keeles öeldakse: „kui lepase reega“, ja seal ei olewat mingisugust kurja asja tarwis. Ma saan aru, et kui niisugune kord kusagil olemas on, siis see wäga soowitaw oleks, et ka meil sarnane hea kord walitseks, kuid kui selle all mõeldakse seda korda, mis kommunistlisel Wenemaal maksmas on, siis tahan ma tõendada, et selle korra juures ilma surweabinõudeta läbi ei saada. Neid abinõusid tarwitatakse seal palju suuremal määdul. Seda wõime näha sellest, et seal mitte ainult keskwalitsus ei tarwita neid abinõusid, et korda püsti hoida, waid ka kohtade peal on isikutel suured kohtuniku wolitused käes ja ma pean ütlema, et sel ajal, kui mina seal maal elasin, kõigi nende tegewuse kohta arupärimistega kuhugile pöördma ei saanud.

Näituseks oli juhtumine minu enesega Wolossowo jaama juures. Eestlased, kelle kohta sugugi teada ei olnud, kas nad kommunistid on wõi mitte, kuid igatahes oli nende seas inimesi, kes sel korral olid ka kommunistlise erakonnä liikmed, kutsusid mind sinna kooli asjus kõnet pidama. Ma pidasin kõne ära, keegi ei keelanud, ega ei takistanud. Pärast kõne lõpu, kui inimesed waksali läinud, siis arreteriti neid terve hulk ja nende seas ka mind. Mul tuli õige palju pikalt ja laiailt seletada, et juhtumise kaupa sinna sattunud inimesi igatahes ei ole tarwis mitte arreterida ja nad wõiks lahti lastud saada. Kui nüüd ei ole, keda süüdlaseks arwata, siis tehtagu wähe-malt minuga seda, kes koosoleku organiiseerinud on. Seda ei pandud mitte põrmugi tähele ja peale selle wõeti ja wiidi meid Jamburi ja wisati keldrisse, kus ilma söömata lasti kinni olla. (Rkl. J. Seljamaa: Kas kõne kuulajad ka kinni wõeti?) Ka kõne kuulajad wõeti kinni; nimelt 4 inimest olid minuga ühes ja neile anti suur wõimalus minu kõnet terve 40 ööd ja päewa kuulata, (Wahelhüüe J. Allikso poolt: Kõigest 4 kuulajat oligi Teie koosolekul), sest meid weeti ühes koos ühest wangimajast teise.

Kui meid lõppude lõpuks lahti lasti ja mina siis kommunistide poole pöörasin, kas siiski ei saaks teada, missugune põhjus see oli, mispärast meid kinni wõeti, siis kommunistid wastasid väga selgesti, et teile siin igasuguseid põhjusi seletama ei hakata. Kui teie soovite wabaks saada, siis lahkuge ruumidest. (Naer.) See oli tõesti nõnda öeldud. Kui ma läksin tagasi oma dokumenta nõudma, siis öeldi mulle, et neid dokumenta ei teata, kus nad on. Mulle anti wõimalus igast aktivist otsida ja wiimaks leidsin selle otsimise teel need dokumendid üles. Siis on teine lugu, kui mind järgmine kord jälle arreteeriti. Kui ma sinna tuln, peeti mind kui seltsimeest ja öeldi, et mul wõimalus on wälja minna ja pakuti mulle „propuskit“, ma ei tahtnud seda wastu wõtta, siis imestati selle üle ja lasti seal jälle ilusasti 9 päewa olla, ilma et keegi oleks öelnud, mis jaoks seda tarwis on. (Wahelhüüe rkl. J. Allikso poolt: See oli Teile tahtmine.) Lubage ma Teile räägin, kuidas see oma tahtmine tekkis. See oli ka väga huwitaw. Ühel õhtul hakkasin ma oma perekonnale wastu minema waksali. Läksin tramwai juure ja ootasin. Ma ei tea mispärast see ei tulnud ja seal oodates märkan, et 2 meest waatawad ülevalt aknast minu peale. Läheb mõni aeg mööda, ilmuvad minu juure terwe grupp punakaartlasi kahe herra juhatusel. Üks neist oli kohalise soweti liige, mingisugune komandandi abi. (Wahelhüüe: Kuidas nad riides olid?) Lubage, lubage, seda ma kõik kohe woin öelda, kuidas nad riides olid. Minu imestawa küsimise peale, miks mind arreteeritakse, ei wastatud. Öeldi, et küll pärast seletatakse. Hea küll, jäin sellega rahule. Öö jooksul sain teada, et minu kodus oli läbiotsimine toime pandud. Ainult wäikesed lapsed ja üks wana inimene olid kodus, need ei oskanud keelda ja korterist olid kõik wäärtuslisemad asjad ja raha ära wiidud. Isegi sai weiniks peetud mingisugune punane äädikas, mis leiti. See oli ära joodud ja imestati, kuidas burshuidel nii hirmus hapud weinid on. (Naer.) Siis oli lastega seitse imet ära tehtud ja wiimane piim ja isegi supi- ja teelusikas, mis hõbedaks peetud, seda kahjuks aga ei olnud, ära wõetud. Mulle seletati järgmisel päewal mingisuguste dokumentide põhjal, et ma olewat olnud naiseltsi sekretäär. Pärast seda leiti aga weel üks tõsine dokument. (Naer.) ja nimelt, et ma kunagi ükskord oma elus kirikus olin käinud. Nüüd oldi siis kindel, et on tegemist tõelise kontrewolutsionääriga, ja ma pean teile ütlema,

et mind käsitati, kui oleks ma Wene riigi kukutaja jne. Nii saadeti mind Gorohowaja peale.

Ma tahan seletada, mis mul selkorral tuli üle elada. Esiteks tarwitati seal õige imelikku korda. Mind juhutati ilmsüütalt tuba nr. 97. Ma pean ütlema, et see põhjatu raske aeg oli. Seal tarwitati samasuguseid wiisisid ja kombeid, kui eelpoolgi. Mind kutsuti alla uurimise ruumidesse, pandi rewolwer otsa ette ja öeldi, et ma lasen Teid maha. Ma wastasin oma poolt häbematuslega, millele pikem seletus järgnes, ja wälja tuli, et mahalaskja minu endine õpilane oli. Mind wiidi selle peale minu tuppa tagasi. Kuid ma pean weel ütlema, et see oli sel ajal, kui Uritski ära oli tapetud. Mind selles süüdi ei leitud olewat, aga pean ütlema, et sel puhul palju inimesi kinni wõeti, kes wõib olla Uritski nime kuulnudki ei olnud. (Rkl. M. Bleiman kohalt: Ikkagi burshuid.) Mitte burshuid; seal oli leitud kellegi juurest kellegi nimekaart ja toodi kinni. Tuba oli nii täis, et ei saanud istuda, ega pikali olla. Juhtusid niisugused nähtused, et inimesed enne lõunat selle jaoks, et komandant saaks supitangudest, mis seal anti, ühe jao üle jätta, saadeti jalutama, et nad süüa ei saaks. Nad saadeti teise wangimajja. Tuli wälja, et seal neid wastu ei wõetud. Seal wiidi neid edasi ja sedawiisi juhtusid inimesed teistesse wangimajadesse ilma, et kellegil sellest teada oleks olnud, kus keegi õieti istub. Näituseks juhtus kommunist Peeter-Pauli kindlusesse, mis ta nimi oli, kust pärit, ei teatud. Peeter-Pauli kindluses talitati järgmiselt: kutsuti näituseks paarkümmend wangi wälja, wiidi seinääre ja lasti automaadist paar salpi peale. Keda kuui trehwas, jäi maha, kes üle jäid, saadeti teistele hirmuks wangimajja tagasi. Ma olen nende inimestega rääkinud ja kui tuuakse niisuguseid inimesi tuba täis, siis saab aru, missugune õhkkond seal oli. Ma wõiks palju episoode jutustada, kuid ma ei taha mitte teie tähelepanu nendega kinni pidada, sest ma usun, et Eestis on väga palju inimesi, kes seda väga hästi ise on tunda saanud. Wõib olla leidub inimesi, kes seda, mis mina rääkisin, leiawad wäikese olewat, kui nad ise palju raskemaid asju on läbi elanud. See ei ole aga mitte peaasi. Ma tahtsin seda ette tuua, kuidas selle pärastise arupärimisega oleks olnud. Meil sarnases demokraatlikes korras oleks selle aja jooksul 77 arupärimist läbi arutatud olnud ja edasi antud, kuid seda woin tõendada, et seal kirjalik küsimine, miks ma

kinni olen, jäeti täiesti wastamata, wist põletati palwekirjad ilma lugemata ära. Meie aga wõime arupärimise teha igal ajal. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Kas Eesti wangid ka?) Seda ei tea ma Teile mitte öelda. Igatahes ei saanud mina seal seda mitte teha. Kui ma sealt siis wälja sain, siis ei läinud ma mitte aru pärima, waid ainult küsima, kas ma ei saaks neid asju, mida majast wõetud ja seda raha, mis mu korterist wiidud, tagasi. Raha oli mul saadud just enne läbiotsimist, mis minu, kui kooliõpetaja, palgana õnnetuseks just selleks ajaks oli wälja antud ja ma ei jõudnud sellega weel midagi osta ega teda ära kulutada. Kas teie teate, mis mulle sealt wastati? Mina paneks wäga imeks, kui Eesti riigis nii wastataks. Mul öeldi, et see raha on üle antud kommunistlise erakonna keskkomiteele, minge sinna ja paluge. Kui teile natukene tagasi antakse, siis on asi korras. Kui ei anta, siis on ta ka korras. (Rkl. O. Amberg kohalt: Otsekohesed wõi kaudsed maksud?) Mina läksin sinna komiteesse; seal küsiti ja päriti mitme wõrra ja õige laialt järele ja siis otsustati mulle pool tagasi anda. See raha anti mulle kätte ja peale selle, kui mina läksin uuesti selle raiooni sowetti ja küsisin, kas ma ei saaks mingisugust seletust, miks ma põhjusega kinni olnud, ja kas ma olen niipalju garanteeritud, et ma wõiksin edasi elada ja oma tööd teha. Ma olen walmis teile lubama teie wastu mitte aktiivne wõitleja olla, teen oma tööd ja olen oma asja meister, kas jätate mind siis rahule? Selle peale wastati: „Ei, Teid ei jääta mitte rahule“. Seda tehti sellepärast, et Peeterburi linna Kolomna raiooni wolikogus olles olen mina julgenud ühe herra kohta öelda, et tema linnanõunikuks ei kõlba. Seda mina ka tõesti ütlesin, sest see herra oli ennem wanim gardawoi metalliwabrikus ja kui meie seal kursusi korraldasime, siis oli tema see, kes nooremaid töölisi wabrikust wäljalaskmise juures enne põhjalikult läbi otsis ja neid kinni pidas, nõnda et nad kursustele hiljaks jäid ja pärast lõppu enam tramwaile ei jõudnud. Ja nüüd see herra, kes seal soweti liige oli, ütles, et waata, seda asja mina ei unusta.

Teine number oli niisugune, et mulle öeldi: „Sina, mees, räägi vähem.“ Mina küsisin, et kus wõi mil wiisil ma siis nii palju olen kõnelenud? Selle peale öeldi mulle, et waata, wiimasel korral Kolomna kooperatiivi koosolekul ei oleks sinul tarwis sellest sõnu teha, et meie, enne kui leiwa wälja jagame, oma mati pealt ära

wõtame. Waadake, niisuguseid asju räägiti mulle suu sisse. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kas Teie meie warustuswalitsuse mati wõtmisest räägite?) Minul pole wajagi nendest enam rääkima hakata, sest teie ilustate neid isegi küllalt ja teete neile pärijad pähe, kuna mina ainult tõelusest räägin, mis nõukogude walitsuse ajal minuga on juhtunud. (Rkl. J. Allikso hüüab kohalt miskit wahele.)

Juhataja A. Kerem: Palun mitte kohalt rääkida.

Rkl. J. Allikso: Kas teised wõiwad?

Juhataja A. Kerem: Rkl. Allikso, ma teen Teile märkuse.

Rkl. J. Kana (töer.): Ma tahaks teile tõendada seda, et see süsteem, mis praegu Wenemaal maksew on, ja mida meil nii wäga kiidetakse, ei saa kaugeltki ilma surweabinõudeta läbi. Wõib olla, et nad riiklisest seisukohast wäga õigustatud on, kuid ei saa ma ühest asjast aru, nimelt sellest, et kord, kus wõib edasi pigistada ja elanikkudelt igasugune lihtne elamise wõimalus ära wõetakse, ilma et selle kohta seletust saab, et see nüüd tingimata parem on, tingimata õnnelikum on, kui see kord, kus parlamendis palka saades tundide wiisi wõib sellest rääkida, kui kedagi kord hirmutati ja lubati kinni wõtta. Ma ei saa ka sellest aru, et wastused, mis walitsus on annud, küllalt rahuloldawad ei leita olewat. Asi on kohtu kätte antud ja meie kohtul on ometi enam-wähem kindel ilme ja meie teame, kuidas ja mil wiisil ta tegutseb.

Teine lugu on tribunaaliga: Täna oli tal niisugune ilme, homme on tal juba teistmoodi. Mingisuguseid seadusi seal maksmas ei olnud, töötati ainult nii nimetatud rewolutsioonilise südametunnistuse järele. Mina olen meie kohtutegewust näinud ja tean, et seal kohut peetakse teatava korra järele, ei saa mitte oma arwamise järele öelda, et lööge see mees maha. Tribunaalis wõidakse seda aga teha, nii et ma weel korra toonitan, et kui siin kõiki neid arupärimisi tehakse selle jaoks, et üht korda maha teha ja teist ilusaks kiita, siis soowiksin ma, et meie selle sugessiooni alla mitte ei anduks; sellel wõiksid wäga rasked järeldused olla. Ja iseäranis halb on see, kui inimesed usu peale ja opositsiooni ilusate sõnade järele samme astuwad, mis, wõib olla, nende sise-misele tahtmisele wastu on. See wõib häwitada igasuguse korra ja ma tean, et Wenemaal just kommunistid selle eest hoolitsewad, et sarnaseid mõttemõlgusi nende

juures käima pandud ei saaks. Nähtawasti tungib igasugusele riigikorrale niisugune batsillus sisse ja igasugune riigikord wõitleb nendega oma moodi. Mina olen seda, nii öelda, oma naha peal tunda saanud ja minu arwates meie kord on ikkagi parem, kuigi ma ei tea, kui ideaalne ta on, sest wõib olla, luuakse pärast palju parem kord, kuid juba praegunegi wõimaldab wabamalt elamist, kui kommunistiline Wenemaa, kus tõepoolest ettewäatlik tuleb olla ja ka kohatamise juures mõtelda, kas see kohatus mitte nõukogude wastane ei ole. Ja kui midagi wastast leitakse, siis häda sulle.

Rkl. A. Ostra (sd.): Minu parteiseltsimehed on juba toonitanud, et meie siseministri seletusega rahuldatud ei ole, kuid ma pean tähelepanu ka selle peale juhtima, et asjaolud, mis kommunistid ja iseseiswad oma arupärimiste toetamiseks ette toowad, tihti peale niiwõrd ebaõiged on, et nad asja täiesti segawad, nad on niiwõrd pea peale pöördud, et nad õiget sihti ei taba. Need on õieti sinna poole sihitud, et asja seisukorda põnewamaks ja selle tõttu üleüldist meeoleolu närwilisemaks teha. Ma tahtsin siin kohal selle peale tähendada, et herra Bleiman'i seletused Gruusia kohta mitte tõealusel ei seisa. Herra Bleiman tähendas siin juba minewal koosolekul, et Gruusias walitsenud sisemine kodanline kord, mis ennast püssitikkude abil kokkulangemise eest hoidis; see on täiesti ebaõige. Gruusias on peale walitsuse ka tööliste nõukogud tegewad. Need nõukogud ei olnud mitte niisugused, nagu Wenemaal, kus nõukogu liikmeid nimetatakse, waid wabalt ja salajasel hääletamisel walitud. Nendes nõukogudes oli 95% sotsiaaldemokraatide wähemlasi ja nimelt samast erakonnast, kes riiki walitsetes ja muuseas oli Gruusias peaminister sama Shordania, kes Tiflisi töölistenõukogu esimeheks oli, nii et wäide, nagu oleks Gruusia püssitikkude najal püsti seisnud, tõesti wale on.

Teine wäide, mida herra Bleiman siin ette tõi, on samalaadiline, et Gruusia ärawõtmiseks ei kulunud rohkem aega, kui 3 päewa, mille jooksul sõjawägi Tiflisist Batumi marsis. Herra Bleiman tunneb wist wäga halvasti Gruusia wastu ettewõetud sõjakäiku. Wene sõjawäed läksid üle Gruusia piiri 12. webruaril ja wõtsid ära Batumi 18. märtsil (Rkl. J. Piiskar: Bleiman rääkis Tiflisist Batumi peale minekust.) Tiflis wõeti ära 25. ja Batumi 18-dal märtsil, seega on ka üle 20 päewa wahet. Kuid Batumi ei wõtnud esialgul enamlased ära,

waid sinna pääsesid türklased pettuse teel sisse. Türklased nõudsid endale Gruusia käest kahte maakonda. Kui Gruusia need maakonnad neile lubanud oli, teatasid türklased, et nemad walmis on koos Gruusia rahwaga Wene enamlaste wastu wõitlema, ja sel puhul lasti nad Batumi sisse. Nii pea, kui nad Batumi sisse said, tahtsid nad kindlustusi oma kätte wõtta ja enamlasti toetama hakata. Sel puhul haarasid sõjariistad kätte kogu Batumi elanikud, samuti ka wabrikutöölised, kes töö seisma panid ja türklased meeleheitliste uulitsawõitluste järele linnast wälja ajasid. Et türklased tublisti warustud olid ja neil määratu arwuline ülekaal oli, siis läks neil korda teisel päewal Batumi uuesti ära wõtta. Gruusia sõjawäed sattusid sellega risttule wahela, kuna suured wäed surusid neljast küljest wäikese Gruusia rahwa peale, ning teda puruks pigistada ähwardasid, sest wõimatu oli ju wäiksel rahwal ühendatud Türgi ja enamlaste wägede wastu panna. Kui enamlased Tiflisi peale tungisid, siis asutati seal samuti tööliste miilitsawägi, kes punaste lippudega enamlastele wastu läks. Wäga imelik, et herra Bleiman neid asjaolusid mitte ei tea.

Ma pean ütleva, et isegi enamlased Gruusia töölistemässu wahelusegamise põhjusena ette ei too. Mul on käepärast Tšitiseerini raadio, kus ta enamlaste pealatumise põhjustest kogu ilmale teatab ja seal seisab, et Gruusias on mässama hakanud armeenlased, musulmaanid ja molokaanid, kellele enamlased appi peawad tõttama. Kui teie teada tahate, kes need molokaanid on, siis wõin teile öelda, et need on rikkad talupojad, nõndanimetatud hallparunid. Nendesamade molokaanide peale toetas omal ajal tsaariwalitsus, oma wenestamise poliitikas. Kui herra Piiskar teada soowib, miks enamlased toetawad samade molokaanide peale, siis wõin ma ette lugeda wäljawõtte wanameelse Schulgini kirjatükist „Ruskaja Mõslist“ Gruusia wastu alatud sõjakäigu kohta: „Anname järele, et punastele ainult paistab, et nad internatsionaali auks wõitlewad... Tõeliselt kuigi teadwusetalt walawad nad werd ainult selleks, et jalule seada „Jumalast kaitstud Wenemaa suurriiki“. Nemad oma punase armeega, mis „walgete“ eeskujul korraldatud, tungiwad senni igale poole edasi, kunni nad tugewate riikliste organismide wastu pörkawad, mis ka tulevase Wenemaa looduslisteks piirideks olema saawad... Internatsionaal pestakse pealt ära, piirid aga jääwad“.

Nagu näete, herra Piiskar'ile molokaanid etendasid niisama tähtsat osa enamlikes poliitikas Gruusia suhtes, nagu mustasajalised Wene tsaariajalgi ja et enamlased sama imperialistlike sihtidega nüüd käsi käes käiwad Schulgini, türklaste ja molo kaanidega. Täna kõneles weel herra Bleiman, et Gruusia uus enamline walitsus olewat amnestia wälja kuulutanud endisele sotsialistilisele walitsusele. Ka seda ime likku amnestiat tahaksin weel lähemalt puudutada. Asi on selles, et kogu Gruusia on äärmiselt waenulik enamlaste wastu, sellest andis aru isegi Lenin Moskwa nõukogus ja soowitas Gruusias töötawatele enamlastele peale laialise agitatsiooni leida wastuwõetawat kompromis-kokkulepet Gruusia wähemlastega. See kompromis-kokkulepe ei olnud mitte selleks, et tõesti wasta seid amnesteerida, waid selleks, et sarnasest raskest seisukorrast wäljapääsu leida, nagu sakslastel Belgias ilmasõja algul tekkis, nimelt, et püssitikkude peal istumist omale kergemaks teha. Ma ei taha üksikasjalisemalt selle juures peatada, mis aru pärimisega ainult kaudselt seotud on. Ma tahtsin ainult juhust tarwitada, et niisuguste tühjade sõnade loopimise peale tähelpanu juhtida, mida iseäranis kommunistide taktikepi järele nii kerge käega ka isesotsid ette wõtawad, ja selle kahekordse raamatupidamise peale, mis seal pool maksab, kus tegewuse siht üks, tema awalikkuse ees walgustamine aga hoopis teine on.

Rkl. J. H ü n e r s o n (põl.k.): Herrad rahwasaadikud! Täna on meile herra sise minister wäga hästi selgitanud ja näidanud, kuidas õieti noorproletaarlaste liikumine tekkinud ja mis selle peasiht on. Meie olème näha saanud, et noorproletaarlaste seljataga seisawad need, kes tahawad elus wilumata noori inimesi ära kasutada, kui kohast materjaali, kui sawi, millest igauks wõib seda wormida, mida tahab. Mul ei ole siin enam tarwis sellest pikemalt kõneleda.

Selle nähtuse arutamise puhul on aga pahemalt poolt mitu korda süüdistatud ja kahtlustatud ühte teist liikumist meie õppiwa noorsoo keskel, nimelt skoutide liikumist. Ma arwan, et oleks suur üleko hus, kui meie seda liikumist laseksime ainult kahtlustada ja selle peale selgeid walguskiiri ei heidaks, sest siin on meil tege mist kõrge humaanse üldinimliku liikumise ga. Oleks wäga kahju, kui ka meie pahempoolsete noorsugu osa ei wõtaks niisuguste aadete poolt püüdmisest, mis skoutide liikumist waimustawad ja juhiwad.

Siin ühendas iseseisew sotsialist Bleiman weel täna skoutismi militarismiga. Herra Piiskar heitis ette, et skoudid olla ära kistud koolist oma õpetöö juurest, mis olewat otsekohene õpetöö takistamine. Herra Martna ütles koguni, et skoudid olewat kodanlise isamaalsuse kaitseks määratud. (Rkl. J. Piiskar: Nad on kabaree uksehoidjateks pandud.) See ei ole fakt, millest Teie kõnelete. Ei kõlba tühiste kuulujutude peale oma wäiteid põhjendada.

Skoutidel on olemas oma seadused, mis kõigeselgemini selle liikumise iseloomu esile toowad, kuna nende seaduste põhjal skoutide organisatsioonid tegutsewad. Nende põhjal näitan teile skoutismi wõltsimata nägu.

Skoutide liikumises näewad asjatundmata inimesed militarismi ilmet. Sest nä hakse ainult seda, mis wälispidi silma pais tab. Skoutide wormiriitel on sõjamehe mundriga suur sarnadus. Skoudid liiguwad täna watel kindlas korras, aga mitte ristirästi läbiseigi, nagu lambakari, pidustuste puhul ilmuwad skoudid isegi paraadidele ja näitawad oma mehiste wälimust. Jah, täna räägiti siin, et skoutidel isegi pussnuge olla wõöl nähtud. Ja see on siis teie militarism. Iseäranis andeksandmata on, et niisugused arwanised just iseseis wate sotsialistide poolt tulewad, kelle hul gas ma siin aina kooliõpetajaid näen, kel lelt põhjus oodata oleks, et nad uuemaid woolusid koolinoorsoo juures peaks tundma. (Wahelhüüded iseseiswate hulgast.) Teis telt wõiks niisuguseid wõõriti arwamisi ennem oodata, aga kooliõpetajatele on see lihtsalt andeksandmata, just teie peaksite need olema, kelle kohus on seda liikumist edendada, aga mitte maha teha.

Skoutide määrustest loen ette mis mõttes nõndanimetatud reaõppust skoutide organisatsioonides tarwitatakse, millest teie militarismi wälja seletate. (loeb) „Wäga tihti heidetakse ette skoutidele militarismi. Harilikult ei teata, mis see tähendab. Seda sõna tarwitatakse just sellepärast, et skoudid teewad reaõppust. Reaõppus on tähtis just sellepärast, et ta kaswatab poistes tä helpanelikkust ja sõnakuulelikkust. Kõige parem abinõu korraarmastuse suurendamiseks on just reaõppus. Teiseks on ka palju kenam, kui skoudid kuhugile minnes marsi wad korralikult, selle asemel, et jalutada segamini“.

Waadake, see on skoutide wälise sõjamehelikkuse õige põhjus. (Rkl. J. Piiskar: See on orjastamise printsiip.) Ma usun,

isegi herra Piiskar tahaks hea meelega oma lapsi sõnakuulelikkudeks kasvatada. Kuid Teile meeldib orjastamisest kõnelemine. Ma pean Teile ütlema, et Teie sealt punaste pinkidelt just noorproletaarlaste orjastamisega olete toime saanud, neilt igasuguse elusihhi olete rööwinud. Noorproletaarlastel on olnud muu noorsoo keskel üles kaswades nendega ühised ideaalid, on olnud kodu, isamaa — kõik seda olete teie neilt ära wõtnud, olete nad juhtinud peadpidi ülepeäsemata kommunismi seina vastu. Teie olete nende noorte inimeste elu nõnda ära kihwtitanud, et neist paljud enam elul wäärust ei leia oewat ja walmis on järwe hüppama, nagu siin hiljuti ühest juhtumise juttu oli; just see on orjastamine.

Süüdistatakse, et skoudid olla koolitöö juurest ära kistud, aga mina pean ütlema, et skoudiks wõiwad ainult need õpilased olla, kes koolis õpetöös hästi edasi jõuawad. Selles asjas maksab skoutide „raudne seadus“, mis järgmiselt käib: „See on seadus, mis kohustab igat skouti koolis ja kodus ennast korralikult ülewal pidama ja õppima ja oma wanemaid oma edasijõudmisega rõõmustama. Wastasel korral heidetakse skout rühmast“. — Nõnda siis, ainult heade edasijõudjate hulgast tulewad skoudid. (Rkl. J. Piiskar: Selle järele, kuidas seda headust hinnatakse.) Skoutide edasijõudmist õpetöös hinnatakse niisama, nagu noorproletaarlaste juureski.

Edasi loen teile skoudi käsud ette, mida õpetlik on kuulata: „1. Ära oota teistelt midagi, waid anna teistele, mis wõid. (Rkl. A. Anderkopp: „Anna“ on kommunismi põhimõte.) 2. Ela isamaale ja inimesoole. 3. Ole waeste ja nõrkade kaitsja ning õiguse poolehoidja. 4. Kinnita oma keha ja waimu, terita mõistust. 5. Sinu tahtmine olgu kui pinguletõmmatud wibu. 6. Häwita kurja ilmast, aga kõige enne häwita see eneses. 7. Sinu esimene mõte olgu teiste üle ja teine — oma üle. 8. Kaswa üles, nagu tugew tamm, aga ära rooma maas, kui wilets paju. 9. Ole homme parem, kui täna ja kui olid eile. 10. Pea meeles skoutide seadusi, ning ära unusta hüüdsõna „Ole walmis“.

Ma arwan, et need laused teile kõigeparemini näitawad, kui palju idealismi selles noorsooliikumises peitub. Seal püütakse end kehaliselt ja waimliselt wälja arendada. Esimest saawutatakse spordiharjutuste abil, teist — hoolsa õppimise teel. Skoutisid õpetakse tööd tegema põllumeestena, aednikkudena, mesinikkudena, meie-

ritena. Jahimeestena õpiwad nad isegi püssi laskma. Kes nii noorelt tööd tegema ja waewa nägema õpiwad, neile ei sünni mitte etteheiteid teha.

Skout annab wande wõi tšootuse, mis käib nõnda: „Kinnitades ausõnaga annan pühaliku tšootuse teha, mis minu wõimuses on, et 1) oma kohut täita isamaa ees, 2) alati head teha ja 3) skoudi seadustele truuks jääda ja nende järele talitada“.

Kõigist skoutide põhimõtetest, mille vastu teie nii sagedasti üles astute, ei leia mina mingit muud, mis teile komistuskiviks ja wastuwõtmata wõiks olla, kui see, et neis räägitakse truust kohusetäitmisest isamaa vastu. Need, kes seda isamaad ei tunnista, mida meie rahwa suurem enamus tunnistab, selle demokraatlise riigikorra järele, mida Asutaw Kogu maksma pannud — need isikud ei wõi, muidugi, ka seda sallida, et seda isamaad kaitstakse, ja meie noorsoost sellele kaitsjaid kaswatatakse. Ainult sarnased inimesed wõitlewad skoutimi vastu Eestis, kes peawad wõitlust Eesti isamaa vastu. (Rkl. J. Piiskar: Militarismi vastu.)

Riigiwanem K. Päts: Lugupeetud rahwasaadikud. Kui arupärimised oleks ainult neile aluseks seatud faktide juure jäänud, siis ei oleks ma siin sõna wõtnud, kuid lõppude lõpuks koondasid kõik arupärimisi toetajad ühe suurema küsimuse ümber oma mõttekäigu: Igaüks, kes arupärimist toetas, lõpetas enam-wähem sellega, et Eesti wabariik on kokku langemas ja warsti on tõusmas uus wõim, kes maksma korra kõrwaldab, riiklise wõimu enese kätte wõtab. Kuulutati suurt hirmu nendele, keda see uus rewolutsioon ära pühkima saawat. Selle kohta tahtsin mina, kui inimene, kelle kätte kõrge kogu on walitsemise juhutamise usaldanud, paar sõna Wabariigi Walitsuse seisukohast öelda. (Pahemalt poolt: Esimest korda!)

Riigid on inimeste sünnitused, nad ei teki mitte iseenesest, waid neid luuakse. Meil on ka riik loodud ja tema loojaks oli kõigekõrgem kogu, keda Eesti rahwas kokku oli siia saatnud, et tema rahwa tahtmise awaldaja ja teostaja oleks. Kui see kõrge kogu Eesti rahwast piiras põhiseadusega, mille järele riigiasutused töötama peawad, siis on see rahwale püha ja kõrge seadus ja igaüks peab selle põhiseaduse alla ennast painutama. Esimesena peawad põhiseadust täitma, muidugi, need asutused, kust riigielu juhitakse, see on parla-

ment — Riigikogu, riigikohus ja riigi täidesaatev võim — Wabariigi Walitsus. Meie peame iga üleastumist, iga kuritegu, mis riigi põhiseaduse wastu juhitud, karistama, meie peame selle wastu wõitlema ja, kui meie seda mitte ei tee, siis ei täida meie oma kohust rahwa wastu. (Kiiduawalduused paremal pool ja keskel.) Siis on rahwal õigus walitsuse wastu üles astuda, walitsuse kohta oma otsust anda ja walitsuse, kui riigi äraandja, karistamist nõuda. Niisuguse kohusetõotuse peab igaüks andma, kes walitsusse astunud ja igaüks, kes Riigikogusse tulnud. Kui meie kuuleme siin häält, mis riigi põhiseaduse wastu on juhitud, kui rõõmustatakse, et see põhiseadus kõrwale saab pühitud ja kui need isikud kogu walitsust tahawad kaasa kiskuda põhiseaduse kõrwaldamisele, toonitades, et nende selja taga seisab töörahwa enamus, töolisteklass, siis kriipsutan mina seda alla, et töolisteklass meie riigis ei ole mitte mõni tundmata suurus, waid meie teame väga hästi, et Eesti riigi loomises ka Eesti töolisteklass suurt osa on etendanud ja palju suuremat ja positiivsemat osa, kui need isikud, kes ütlewad, et nad töolisteklassi esitajad siin on ja et töölised Eesti riigile olla waenulikud. Seda ei ole meie Eesti töolisteklass olnud, seda on need isikud ise. Mina olin sel ajal Eesti riigi walitsuses, kui meil kõigeraskem aeg käes oli, ja mina ei ole iialgi kartnud, kui walitsuse eesotsas seisew isik, tööliste juure minna, nendega ilma kaitseta kõnelema, ja ükski tööline ei puutunud mind näpugagi, siis kui walitsus tõesti nõrk oli. Ja kui ma tänapäewgi tööliste juure lähen, nendega räägin ja ütlen, kes ma olen, siis ei ole mitte töolisteklass see, kes sõjariistad wõtaks, mind, kui walitsuse juhatajat, kõrwaldama hakkaks, waid need on teised isikud. Nii palju lugupidamist ja austamist on töölistel Eesti walitsuse ja Eesti kõrgema kogu wastu, kes selle walitsuse walinud. Kes seda räägib, et meie töölised Eesti riigi wastu waenulised on, see laimab Eesti töolisteklassi. (Ägedad wahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja A. Kerem: Ma palun mitte koha pealt rääkida ja kõnelejat segada.

Riigiwanem K. Päts: Teie olete siin mitu korda katsumud hirmutada, et meie tuleme ja meie pühime teid ära. See on üks imelik psühholoogiline nähtus nende hirmutajate eneste juures, — teie kardate ja olete hirmul meie eest, keda teie ise ära pühkida tahate, teie kardate meie pärast. Ärge katsuge meile oma hirmu üle anda.

meie teame väga hästi, mis selle hirmutegemisega tahetakse kätte saada. Herrad hirmutajad, ärge tundke hirmu meie pärast — meie kogu seda hirmutegemist ju ei karda. Teie olete siin rääkinud väga palju ja mina, teie kõnesid siit kuuldes, pean ütleva, et mulle meele tulnud üks wõrdlus: rewolutsiooniline lõwi idas on enese wäsinuks aelenud, tema kallal imewad paljud, ta lakk on täis putukaid ja kes seal ühe õo maganud, lõwi werd imenud, karglewad laiali ja hõiskawad, et ka nende soontes nüüd rewolutsioonilise lõwi weri joosta; ma ütlen, mitte nõnda see ei ole, waid nende kõhus jookseb see „lõwi“ weri. (Käteplagin paremal pool).

Teie, mu herrad, arwate, et meid ärewusesse suudate ajada, kui teie siin iga sõna järele Rahumäge meele tuletate. Rahustage ennast, mind Rahumäe meeletuletus ei ärrita; ütlen teile kindlasti, et kui mina olen walitsusesse kutse wastu wõtnud, siis mul ka julgust ja tahtejõudu peab olema riiki kaitsma, ja sellepärast ei pörka mina riigikaitsmisel tagasi, kui asi nii kaugele peaks minema, — ei sõjakohtute ega nende „mägede“ eest, ja kui sinna saadawate isikute hulgas ka minu lihane poeg peaks olema, teeksin mina ikka nõnda. (Tormiline käteplagin paremal pool ja keskel. Wahelhüüde pahemalt poolt: Julgust Teil on?) Minul on julgust ja ka tahtejõudu.

Oma arupärimiste puhul tahetakse siit näidata, et Eesti riik olla lagunemas, et Eesti riik olla nõrk, tarwis ainult tulla ja wõim üle wõtta. Mina wõin otsekohe ja awalikult öelda, et teie sellest mingisugust kapitaal ei saa. Meie noorel riikisel aparadil on puudusi, meie seadused on ka puudulikud, sellega, et meie põhiseaduse wälja andsime, ei ole meil weel kõik tehtud, waid kes wähegi seadusandlist korda teab, see peab teadma, et on tarwis terve rida kodanlisi wabadusi korraldawaid seadusi. Kui teie arwate, et walitsus praeguste seadustega läbi ei saa, siis näidake walitsusele uute seadustega piirid ja andke uued seadused wälja. Teie aga ei ole katsunudki seda teha. Need, kes nüüd aru päriwad, ei taha wabadust. Teie ideaalne riik on see, millest rkl. Kana nii väga selge pildi siin maal is ja selle riigi ehitamiseks olete teie suured meistrid. Mina olen teie wabaduste maksmapanemist enese peal tunda saanud. Teie räägite arreteerimistest ja kõiksugu wägiwallaaktidest, kuid, mu herrad, alles 3 aasta eest oli teie paradiis ka siin. Mind on kaks korda woodist wälja wiidud, olen

wangikodades olnud ja olen ka teie tribunaali ees seisnud. Kui teie selleaegset õigusemõistmise tööd tahate lähemalt wadelda, siis wõtke protsessi kohta käiwad aktid, mis riigiarhiwis leida. (Rkl. J. Allikso: Siis ei saadetud ühtegi Rahumäele!) Kui siis aeg weel edasi oleks läinud, oleks Tallinna Rahumäel palju enam puhkanud, niisama nagu Tartus, Wõrus ja igalpool mujal. Teie ei julgenud siis, kui inimesi keldrites tapeti, wägiwalda hukka mõista, sest teie olite selleks liig arad ja teil puudus kodanline julgus. Kui wäike demokraatiline riik on ennast sunnitud wägiwalla wastu kaitsma, siis on teil suured sõnad igasugustest wabadustest suus. Teie ei teagi mis demokraatia on. Teie arwate, et demokraatiline riik on pai mamma, kes igale „bonbonksi“ suhu pistab. Kui meil niisugune demokraatia wälja areneks, siis ütlen ma, et see oleks üks wilets demokraatia. Arwate teie, et meie peaksime niisuguse demokraatia looma, kes igale suhkrutüki suhu pistab, kui tema näppu hammustatakse, siis eksite teie. Eesti rahwa tahtmine ei ole ja ei saa olema niisugust marmelaadi-demokraatiat luua. (Wahelhüie pahemalt poolt: Kas Teie wabrikutes olete käinud?) Mis wabrikutesse puutub, siis wõin ma igal ajal wabrikutes käia. Et mina isiklikus elus, — ma ei häbene seda — olen ühes wõi teises äriettewõttes tegew, siis ei wõi teie seda minule ette heita; mina ei tarwitse oma eraelu eest, ega oma era sissetulekute eest häbeneda, ei ka neid warjata. Missugustes äriettewõttes teie tegewad olete ja kust teie raha saate, sellest wõiks andmete põhjal midagi huwitawat teatada. Ma arwan, et parlamendi kõnetool ei ole koht, kust wäikseid insinuatsioonide tuleks tagasi tõrjuda. Siit ma teile isiklikkudes asjades wastama ei hakka.

Teie arupärimised on Eesti rahwale küllalt näidanud, missugused jõud nende arupärimiste taga peituwad ja mida nad taha-

wad kätte saada. Mina tean, et nende jõudude seas on inimesi, kes tsaariajal kahepeaga kotkast uhkusetundega oma mütsil armastasid kanda ja selle üle wäga rõõmsad olid, ja kes nüüd, suuri juukseid kandes, demokraatia kukutajad ja nõukogude kaitsjad tahawad olla. (Käteplagin paremal pool ja keskel.) Ma lõpetan ja arwan, et nende arupärimiste puhul jääb kõrge kogu enamuse otsustada, kas ta tahab meil niisugust kodanlist wabadust maksma panna, nagu rkl. Kana seda seletas, ja walitsuse wastu hääletada, wõi on ta teisel arwamisel. Kui walitsuse wastu hääletatakse, siis wõite julged olla, et meie kohe lahkume, sest meie ei ole lihapottide juures, nagu seda mõned igatsewad olla. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Teil on lihapotid käes!) Wõib olla, et Teie sellepärast nii äge olete, et Teie neid lihapotte kaugelt näete. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Töötaw klass on neid alati kaugelt näinud!) Teie näost ei ole mitte näha, et Teie lihapotte ainult kaugelt näinud olete. Herra Piiskar, kõik Teie kõned keerlewad ju nende ümber. Lõpetan sellega, et walitsus täie usaldusega selle peale waatab, mis Riigikogu teeb. Kui Riigikogu tahab, et teine poliitiline wool peab maksma hakkama, kui ta arwab, et meie küllalt oma kohust ei täida, siis tähendan ma, teeb walitsus sellest wastawad järeldused. (Käteplagin paremal pool ja keskel.)

4. Koosoleku Rkl. A. Tupits (põl-
lõpetamine. k.): Kuna kiirkirjutajate juhataja mulle juba mitu korda on teatanud, et kiirkirjutajad enam tööd jätkata ei suuda, siis teen ettepaneku koosolekut lõpetada.

Juhataja A. Kerem: Kas soowitakse sõna selle ettepaneku kohta? Sõna-soowijaid ei ole. (Hääletatakse.) Mõne hääle wastuseismisel on otsustatud koosolekut lõpetada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 2.45 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees A. Kerem.

Sekretäär A. Tupits.

Abisekretäär W. Pezold.